

Gruplararası Temas ve Çatışma ile Azınlıklara Yönelik Tutumlar ve Çokkültürlülüğe Destek Arasındaki İlişkiler: Gruplararası Tehdit ve Kaygının Aracı Rolü

Sabahat Çiğdem Bağcı

Işık Üniversitesi

Elif Çelebi

İstanbul Şehir Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de yaşayan iki önemli azınlık grubuna (Kürt ve Ermeni) yönelik dışgrup tutumları ve çokkültürlülüğü yordayan faktörleri incelemektir. Bu bağlamda, her iki grup için de gruplararası tehdit ve kaygının, algılanan çatışma ve gruplararası temas ile dışgrup tutumlar ve çokkültürlülüğe destek değişkenleri arasındaki ilişkilerde aracı rolü araştırılmıştır. Çalışmada İstanbul’da yaşayan ve kendini Türk olarak tanımlayan toplam 356 üniversite öğrencisinin Kürt ve Ermeni grup üyelerine yönelik düşünce ve tutumlarına ilişkin psikolojik mekanizmalar incelenmiştir. Sonuçlar her iki gruba yönelik tutumların eşit olumlulukta olduğunu göstermiş, ancak Kürtler bağlamında hem çokkültürlülüğe desteğin hem de algılanan çatışma ve temasın Ermenilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Uygulanan yapısal eşitlik modelleri ise hem kaygı hem de tehdit değişkenlerinin tutumlar ve çokkültürlülükle ilişkili olduğunu, ancak aracı değişkenlerin etkilerinin iki azınlık grubu bağlamında farklılaştığını göstermiştir. Kürtlere yönelik modelde, tehdit, temas ve çatışmanın her iki bağımlı değişkende etkilerini açıklarken, Ermenilere yönelik modelde etkili bir aracı değildir. Beklenenin aksine, Kürtlere dair grup kaygısı temasın tutumlar üzerinde etkisine aracılık etmemekte, ancak Ermenilere dair grup kaygısı temasın her iki bağımlı değişkende etkilerini açıklamaktadır. Bulgular, Türkiye’de süregelen Türk-Kürt ve Türk-Ermeni gruplararası ilişkileri ışığında değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Dışgrup tutumlar, çatışma, kaygı, tehdit, çokkültürlülük, azınlık grubu

Abstract

The current study examined relationships between intergroup contact and conflict, attitudes, and support for multiculturalism towards two critical minority groups in Turkey (Kurdish and Armenian) and explored the potential mediating roles of perceived threat and intergroup anxiety in these relationships. The sample was composed of 356 Turkish university students in Istanbul, Turkey. Findings demonstrated that outgroup attitudes towards the two outgroups were equally positive, yet support for multiculturalism, perceived conflict, and intergroup contact with the Kurdish outgroup was higher compared to the Armenian outgroup. The results of structural equation models indicated that both anxiety and threat were related to dependent variables, yet significant group differences in mediational models emerged. Threat significantly mediated the effects of contact and conflict on both outcome variables regarding the Kurdish group, but was not an effective mediator on attitudes and multiculturalism towards the Armenian group. Contrary to what was suggested, anxiety towards Kurds did not mediate the effects of contact, whereas anxiety towards Armenians explained the association between contact and outcome variables. Results are discussed in the light of long-lasting Turkish-Kurdish and Turkish-Armenian intergroup relationships.

Key words: Outgroup attitudes, conflict, anxiety, threat, multiculturalism, ethnic minority

Son yıllarda, önyargı ve ayrımcılığı azaltmak ve gruplararası ilişkilerin barış ve uyum içinde devam etmesini sağlamak için gerekli süreçler ve müdahale programları konusunda sosyal psikoloji alanında birçok gelişme sağlanmıştır (örn., Pettigrew, 2008). Ancak, birçok ülkede farklı azınlık gruplarına yönelik ayrımcı yaklaşımlar halen gruplararası ilişkileri yaralamakta, gruplararası teması azaltmakta ve özellikle azınlık grup üyelerini fiziksel ve psikolojik açıdan olumsuz yönde etkilemektedir (Major, Quinton, ve McCoy, 2002; Schmitt ve Branscombe, 2002; Schmitt, Branscombe, Postmes, ve Garcia, 2014; Williams, Yu, Jackson, ve Anderson, 1997). Türkiye’de yaşayan azınlık grupları da diğer ülkelerde olduğu gibi sıklıkla olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalmaktadır (örn., Alacahan & Duman, 2011). Türkiye yıllar boyunca farklı etnik, kültürel, siyasi, ve sosyal gruplar arasında geçen çatışma ve mücadeleler yanında, birçok etno-kültürel grubun kimi zaman olumlu, kimi zaman olumsuz gruplararası süreçler yaşadığı bir arkaplana sahiptir. Bu sebeple belirli bir azınlık grubuna yönelik olumlu ya da olumsuz davranışsal eğilimleri ve bu grupların Türkiye’de varlıklarına dair çokkültürlülük tutumlarını sorgulamak gruplararası ilişkileri düzenlemek açısından önemli bir araştırma konusudur.

Türkiye’de özellikle son yıllarda etnik gruplar arasında yaşanan etno-kültürel çatışma ve varlık mücadeleleri şüphesiz hem çoğunluk hem de azınlık gruplarının hayatlarını yakından ilgilendiren bir konudur. Bu bağlamda, Türkiye’de yaşayan iki büyük azınlık grubu olarak Kürtler ve Ermenilere yönelik tutumların çalışılması önem taşımaktadır (Bikmen ve Sunar, 2013). Dolayısıyla, bu çalışma, Türkler’in Kürtler ve Ermeniler’e yönelik tutumları yanında, Kürtler ve Ermeniler bağlamında çokkültürlülüğü ne derece kabul ettiklerini anlamaya yönelik olup, bu değişkenleri açıklamada gruplararası temas, çatışma algısı, gruplararası kaygı ve tehdit değişkenlerinin rolünü incelemeyi amaçlamaktadır.

Türkiye Bağlamında Kürtler ve Ermeniler

Türkiye’de yaşayan birçok farklı etno-kültürel-dini grup arasında en çok damgalanan gruplardan ikisi olarak Kürtler ve Ermeniler gösterilebilir (Bikmen, 1999; Bikmen ve Sunar, 2013)¹. Genel olarak her iki grup da ayrımcılık ve diğer olumsuz tutumlara maruz kalmış olsa da (örn., Alacahan ve Duman, 2011), Müslüman olmaları nedeniyle Kürtler Türk ulus tahayyülünde diğer Müslüman etnik unsurlarla beraber içgruba dahil edilirken

(Baysu, Coşkan, & Duman, 2016), Ermeniler dahil edilmemektedir. Öte yandan, Lozan anlaşması ile birlikte resmi azınlık statüsü sadece gayri müslim gruplara (Yahudi, Rum, Ermeni) tanınmış olup, Kürtlere azınlık statüsü verilmemiştir (Bikmen ve Sunar, 2013). Ancak son yüzyıldaki sosyo-politik gelişmeler ve Türk Devleti’nin asimilasyoncu politikaları sonucu, Türk-Kürt ilişkilerinde bugün Türk ve Kürt kimliklerinin birbirinden farklılaştığı, uluslararası kriterlere göre Kürtlerin de azınlık statüsünde görülmesi gerektiğinden bahsedilmektedir (Kaya, 2011).

Kürtler, Türkiye nüfusunun %18’ini oluşturmaktadır (KONDA, 2011). Türkiye’de 1990’lardan beri süregelen Türk-Kürt çatışma döngüsü, günümüzde sosyal, kültürel, ve siyasi anlamda toplumu yoğun bir şekilde etkileyen bir çatışma halini almıştır. Son yıllarda yapılan araştırmalar, Türk ve Kürt etnik grup üyelerinin birbirlerine karşı olumsuz tutum ve kalıpyargılara sahip olduğunu göstermektedir (Bilali, Çelik, ve Ok, 2014). Kamuoyu araştırmaları da iki grup üyeleri arasındaki güvenin oldukça düşük olduğunu vurgulamaktadır (Seta/ Pollmark, 2009). Bir yandan Türk-Kürt grupları arasında yaşanan sosyo-politik gerginlikler ve PKK terör örgütünün eylemlerini arttırması ile, bir yandan da sosyal medya ve internette dolaşıma giren anti-Kürt söylemlerin yaygınlık kazanması ve grup temelinde Kürtlere yönelik düşmanlığın artmasıyla (Bora, 2006; Saracoglu, 2009) Türk-Kürt ilişkileri son yıllarda farklı bir boyuta ulaşmıştır.

Ermenilerin nüfusu ise Türkiye nüfusunun yaklaşık %1-2’sini oluşturmakta, bu grubun büyük bir kısmı İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşamaktadır (Özdoğan, Üstel, Karakaşlı, ve Kentel, 2009). Toplumsal düzeyde yapılan kamuoyu araştırmaları, Ermenilerin toplumun geniş bir kısmı tarafından ‘dışarıdan, yabancı ve güvenilmez’ olarak görüldüğünü göstermektedir (PODEM, 2016). Ermeni bireylerin farklı etnik ve dinsel kimlikleri nedeniyle karşılaştıkları ayrımcı tutumlar ve toplumsal, kültürel ve dini kurumlarının devamını tehdit eden uygulamalar nedeniyle kamusal alanda anadilde konuşmamak, Türkçe isim kullanmak gibi yollara başvurdıkları belirtilmektedir (TESEV, 2011). Ermenilere karşı önyargı ve dışlayıcı tutumlarda da yazılı ve görsel basının rolü olduğu vurgulanmaktadır (Yumul, 1998). Bir çalışmada bu tarz Ermeni karşıtı tutumlar ve önyargılar karşısında (Kamp Armen direnişi örneğinde görüldüğü gibi) sol aktivist Ermeni gruplarının eylemleri incelenmiştir (Papazian, 2016). Diğer bir çalışmada, Bilali (2013) Türk katılımçıların Ermeni soykırımı hakkındaki yorumlarını incelemiş ve katılımçıların çoğunun (%65) ortaya çıkan zarar konusunda her iki tarafı da sorumlu tuttuğunu göstermiştir. Benzer bir şekilde son yıllarda yapılan bir başka çalışma, Türk katılımçıların Ermeni meselesi hak-

1 Bu çalışmada Kürtler ve Ermeniler “azınlık” statüsünde, Türkler “çoğunluk” statüsünde ele alınmıştır. Makale içinde Kürtler için kullanılan azınlık ifadesi hukuki değil, sosyal-psikolojik bir ifadedir.

kında uzlaşmacı bir görüşte birleştiğini, ancak katılımcıların ahlaki değerler ve çözüm önerileri çerçevesinde farklılaştığını göstermiştir (Karasu & Göreğenli, 2016).

Alanyazında Kürtlerin Ermenilere göre daha baskıcı ve asimilasyoncu politikalarla karşılaştıklarından bahseden çalışmalar bulunmaktadır (Bikmen ve Sunar, 2013). Örneğin, 1990 yılına kadar Kürtçe isim konulması yasak iken, resmi olarak azınlık statüsüne sahip olan Ermeni toplulukları kendi okullarını açıp bu okullarda kendi dillerinde eğitim verebilmiştir (Kaya, 2012). Aynı şekilde, iki grup arasında statü anlamında da farklılıklar olduğu görülmektedir. Çalışmalar, Kürtlerin Türkler arasında “cahil, geri kalmış” gibi olumsuz kalıpyargılarla nitelendirildiğini, ancak Ermenilerin eğitilmiş ve yetenekli bir azınlık grubu olarak görüldüğünü göstermiştir (Bikmen ve Sunar, 2013). Bunun yanında son 10 yıla bakıldığında, Türk-Kürt ilişkileri, hem sosyal ve siyasi anlamda, hem de medyada “çatışma” kavramı ile Türk-Ermeni ilişkilerinden çok daha yoğun bir şekilde bağdaştırılmıştır (Arsan, 2013). Aynı şekilde, yapılan son çalışmalar Kürt etnik grubu üyelerinin diğer etnik gruplara nazaran daha fazla ayrımcılık algıladıklarını göstermiştir (Alacahan ve Duman, 2011).

Bunun yanında, önceki çalışmalar azınlık gruplarının büyüklüğü ile bu gruplarla temas arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermiştir (Schlueter ve Scheepers, 2010). Kürtlerin nüfusunun Ermenilere göre daha fazla olması nedeniyle, gruplararası temas konusunda da farklılıklar gözlenmesi olasıdır. Yukarıda bahsedilenler ışığında, bu çalışmanın amaçlarına uygun olarak aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H1a. Türk katılımcıların Kürtlerle hem gruplararası teması ve hem de algılanan çatışma seviyeleri Ermenilere kıyasla daha yüksek olacaktır.

H1b. Kürtlere yönelik tehdit ve gruplararası kaygı Ermenilere kıyasla daha yüksek olacaktır.

H1c. Türk katılımcıların Kürtlere yönelik tutumları Ermenilere kıyasla daha olumsuz ve Kürtler bağlamında çokkültürlülüğe destek seviyeleri de Ermenilere kıyasla daha düşük olacaktır.

Gruplararası Temas, Tutumlar ve Çokkültürlülük

Uluslararası alanyazında farklı gruplara karşı tutumları yordayan etmenleri belirlemeye yönelik çalışmalar en çok gruplararası temas alanında yapılmaktadır. Gruplararası Temas kuramını (Intergroup Contact Theory) ortaya atan Allport (1954) ve daha sonra bu kuramı güncelleyip, geliştiren Pettigrew (1997; 1998) olumlu gruplararası temasın, yani farklı grup üyelerinin kurdukları kişilerarası ilişkilerin, grup üyelerinin birbirlerine karşı daha olumlu tutum ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacağını öne sürmüştür. Son yıllarda yapılan

çalışmalar gruplararası temas kuramına destek sağlamıştır. Örneğin, Pettigrew ve Tropp’un (2006) yürüttüğü bir meta-analizin sonuçlarına göre, gruplararası temas, olumlu olduğu ve arkadaşlık potansiyeli içerdiğinde, tutumları pozitif yönde etkilemektedir. Diğer araştırmalar, gruplararası arkadaşlıkların gruplararası ilişkileri ve tutumları hangi şartlarda ve hangi yollarla geliştirdiğini incelemiş ve bu tür arkadaşlıkların gruplararası ilişkileri olumlu yönde etkilediğini göstermiştir (örn., Pettigrew ve Tropp, 2008; Pettigrew, Tropp, Wagner, ve Christ, 2011).

Benzer şekilde, araştırmalar gruplararası temas ve çokkültürlülüğe destek arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir. Çokkültürlülük, aynı siyasi sistem içinde etno-kültürel farklılıkların tanınması olarak açıklanmaktadır (Verkuyten ve Martinovic, 2006). Çokkültürlülüğe destek alanında yapılan çalışmalar gruplararası temas ile çokkültürlülük arasında olumlu bir ilişki göstermektedir. Örneğin, Hollanda’da yürütülmüş çalışmalar, Hollandalılar’ın azınlık üyeleri ile temasları arttıkça azınlıkların kültürlerini daha çok tanımaya başladıklarını ve çokkültürlülüğü daha çok desteklediklerini göstermiştir (Verkuyten, Thijs, ve Bekhuis, 2010). Benzer çalışmalar diğer grup üyeleriyle olumlu temasın, çokkültürlülüğe destek ile ilişkili olduğunu doğrulamıştır (González, Verkuyten, Weesie, ve Poppe, 2008; Ward ve Masgoret, 2006).

Türkiye’de yapılan gruplararası çalışmalara bakıldığında, gruplararası temas ile azınlıklara yönelik tutumlar ve çokkültürlülüğe destek arasındaki ilişkileri inceleyen görgül çalışmaların az olduğu görülmektedir. Kürtlerle gruplararası temas konusunda yapılmış yayımlanmamış az sayıda tez çalışması bulunmakla beraber (Altınok, 2006; Yürek, 2014) Ermeniler’e yönelik tutumlar ve temas konusunda tez çalışması bulunmamaktadır. Sınırlı çalışmalar arasında, Çelebi, Verkuyten, ve Smyrnioti (2016) Türk katılımcıların Kürtlerle kurduğu arkadaşlıkların azınlık haklarını desteklemeleriyle doğrudan ve olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar, çoğunluk grupların azınlık gruplara yönelik daha olumlu tutumlar geliştirmesinde, azınlık grup üyesi kişilerle yakın, olumlu, ve istikrarlı ilişkiler kurmasının önemini vurgulamaktadır. Aynı alanyazına bakıldığında, Kürtlere yönelik çalışmalar dışında, diğer azınlık gruplarıyla temas ve bu gruplara yönelik tutumlarla ilgili çalışmaların çok daha az olduğu görülmektedir. Önceki çalışmalarda temasın artmasıyla olumlu tutumların ve çokkültürlülüğe desteğin arttığını gösteren birçok görgül çalışma ışığında (örn., Pettigrew ve Tropp, 2006), aşağıdaki hipotezi öne sürmekteyiz:

H2a. Gruplararası temas ile dışgrup tutumları ve çokkültürlülüğe destek arasında her iki grup için de anlamlı ve olumlu bir ilişki vardır. Yani her iki grup üyele-

riyle de temas arttıkça onlara yönelik dışgrup tutumların daha olumlu ve çokkültürlülüğe desteğin daha fazla olmasını beklemekteyiz.

Gruplararası Çatışma, Tutumlar ve Çokkültürlülük

Gruplararası temas kuramı (Allport, 1954; Pettigrew, 1998), farklı grup üyeleri arasında kişisel düzeyde temasın gruplararası ilişkileri olumlu yönde etkileyeceğini öne sürmüştür. Her ne kadar grup üyelerinin biraraya gelmesi teması artırarak olumlu tutumların oluşmasına yardımcı olsa da temas kuramı bir çok araştırmacı tarafından eleştirilmiştir. Allport'a (1954) göre temasın önyargıyı azaltması için bazı şartların yerine getirilmesi gerekir. Örneğin, temasın etkili olması için iki grubun da benzer fırsatlara ve ortak amaçlara sahip olması ve birbiriyle işbirliği yapması gerekmektedir. Sonraki çalışmalar temas kuramının, özellikle çatışmanın çok yoğun olduğu toplumlarda etkili olmayabileceğini öne sürmüştür. Örneğin, Dixon, Durrheim, ve Tredoux (2005) uzun süreli çatışma yaşayan gruplar arasında olumlu temas şartlarını sağlamanın zor olduğunu ve bu tür durumlarda temasın tutumlar üzerindeki olumlu etkisinin azalabileceğini belirtmiştir. Bu çalışmalar, gruplararası temasın diğer gruplara yönelik tutum ve davranışları etkileyen tek etken olmadığını, algılanan veya yaşanan çatışmanın da gruplar arası ilişkileri belirleyebileceğini göstermiştir.

Bu çalışmada özellikle "algılanan gruplararası çatışma" incelenmiştir. Bunun sebepleri arasında, azınlıklara yönelik tutumlar ve çokkültürlülük değişkenlerini yordamada gerçek çatışma seviyesinden çok algılanan çatışma seviyesinin daha önemli olabileceği ve gruplar arasındaki gerçek çatışmayı ölçmenin zorluğu gösterilebilir. Nitekim, sosyal psikoloji araştırmacıları gruplararası çatışma değişkenini sıklıkla "algılanan gruplararası çatışma" olarak ölçmüştür (örn., Bağcı ve Çelebi, 2016; Jackson, 2002; Rouhana ve Fiske, 1995).

Gruplararası çatışma kuramları, grupların sınırlı kaynakları elde etmek amacıyla girdikleri rekabet ve mücadelenin gruplararası çatışma ve düşmanlığı tetiklediğini belirtmektedir (Gerçekçi çatışma kuramı, Realistic Conflict Theory, LeVine ve Campbell, 1972). Benzer kuramlar, örneğin etnik rekabet kuramı (ethnic competition theory, Scheepers, Gijssberts, ve Coenders, 2002), grup üyelerinin varlıklarını koruyabilme adına, hem sınırlı kaynakları elde etmek, hem de sosyal kimliklerini korumak için (Sosyal Kimlik Kuramı, Social Identity Theory, Tajfel ve Turner, 1979) diğer gruplara düşmanca davranışlarını öne sürmüştür. Bu alandaki görgül çalışmalar, gruplararası çatışmanın öteki grup üyelerine yönelik tutumları olumsuz etkilediğini göstermiştir (Bar-Tal ve Teichman, 2005; Canetti, Hall, Rapaport, ve Wayne, 2013).

Gruplararası çatışma ile çokkültürlülüğe destek arasındaki ilişki konusunda yeterli kadar araştırma bulunmamaktadır. Çokkültürlülük ideolojisi gruplararası farkların kabul edilmesi (Correll, Park, ve Smith, 2008), azınlık haklarının gözetilmesi ve farklı etno-kültürel grupların ayırt edici özelliklerinin korunması gerektiğini öne sürmektedir. Örneğin, Scheepers ve arkadaşları (2002), 15 farklı Avrupa ülkesinde yaptıkları çalışmada, algılanan çatışma seviyesinin diğer etnik grupları dışlamayla (ethnic exclusionism) ilişkili olduğunu ve çatışma algısı yükseldikçe azınlık haklarına desteğin azaldığını göstermiştir. Buna göre, algılanan gruplararası çatışma ile (çatışmalı gruba yönelik) çokkültürlülüğe destek birbirlerini doğrudan etkilemektedir.

Türkiye'de yürütülmüş çalışmalar daha çok Türk-Kürt çatışmasını ele almış; çatışma algısı, azınlıklara yönelik tutumlar ve çokkültürlülüğe destek arasındaki ilişkiler Türk-Ermeni grup dinamikleri bağlamında görgül bir çalışmada incelenmemiştir. Türk-Kürt çatışması ile ilgili çalışmalar genellikle Türk-Kürt çatışmasının hangi gruba atfedildiğini ve bunun tutum ve davranışlarla nasıl bir ilişkide olduğunu incelemek amacıyla yürütülmüştür (Baysu ve Duman, 2016). Örneğin, Çelebi, Verkuyten, Köse, ve Maalipard (2014) çatışmanın Türk ve Kürt etnik grupları arasında olduğunu düşünen katılımcıların dışgruba güvenlerinin düşük olduğunu göstermiştir. Bilali ve ark. (2014) ise Türk-Kürt grupları arasında yüksek düzeyde çatışma algılayanların azınlık haklarına daha az destek verdiğini ve diğer gruba karşı daha olumsuz tutumlar benimseyip daha az hoşgörü gösterdiklerini bulmuştur. Bu çalışmada da benzer şekilde çatışmanın olumsuz etkileri olduğu öngörülmektedir.

H2b. Algılanan gruplararası çatışma seviyesi ile dışgrup tutumları ve çokkültürlülüğe destek arasında iki grup için de olumsuz bir ilişki bulunacaktır.

Aracı Olarak Gruplararası Tehdit

Bu çalışma, gruplararası temas ve çatışma ile diğer gruba yönelik tutumlar ve çokkültürlülüğe destek arasındaki doğrudan ilişkileri incelemenin yanı sıra, gruplararası tehdit ve kaygıyı bu ilişkilere aracılık edecek psikolojik süreçler olarak incelemektedir. Gruplararası tehdit kavramı gruplararası süreçleri inceleyen birçok araştırmada çalışılmıştır (örn., Brown, Maras, Masser, Vivian, ve Hewstone, 2001; Esses, Dovidio, Jackson, ve Armstrong, 2001; Esses, Haddock, ve Zanna, 1993; LeVine ve Campbell, 1972). Grup Tehdit Kuramı'na (Group Threat Theory, Blalock, 1967) göre, içgrup üyeleri dışgrupların gücünün artması ile kendi gruplarının gücü ve pozisyonun tehlikede olduğunu hisseder ve bunun sonucunda diğer grup üyelerine olumsuz tutum ve davranışlar sergilemeye başlar. Örneğin, çalışmalar çoğunluk grup

üyelerinin, azınlık gruplarının sayılarının ve etnik çeşitliliğin artması ile tehdit hissettiğini ve bunun sonucunda toplumda gruplararası güvensizlik ve şüphenin arttığını göstermiştir (örn., Putnam, 2007). Buna göre, çatışma algısı arttıkça tehdit algısı artacak ve tehdit arttıkça azınlıklara yönelik tutumlar daha olumsuz hale gelecek ve çokkültürlülüğe destek azalacaktır (örn., Scheepers ve ark., 2002; Verkuyten, 2009). Riek, Mania ve Gaertner'in 2006 yılında yürüttüğü 95 çalışmalık bir meta-analiz de tehdit algısı arttıkça diğer gruplara yönelik olumsuz tutum ve davranışların arttığını desteklemiştir.

Diğer görgül çalışmalar gruplararası temasın tehdit algısını azalttığını ve bu yolla dışgruplara yönelik tutumları olumlu yönde etkilediğini göstermiştir (Stephan, Diaz-Loving, ve Duran, 2000). Örneğin, Schlueter ve Scheepers (2010), Hollanda'da göçmenlere karşı tutumları inceleyen bir çalışmada, katılımcıların göçmenlerle olan temasının dışgrup tehdit algısını azalttığını ve bunun da göçmenlere yönelik ayrımcı tutumların azalması ve göçmen haklarının daha çok desteklenmesi ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Schmid, Hewstone, Tausch, Cairns, ve Hughes (2009) ise Kuzey İrlanda'da yürüttükleri çalışmada, gruplararası temas ile tutumlar arasındaki ilişkide tehdit algısının aracı rolü oynadığını göstermiştir. Bu çalışmalardan yola çıkarak, aşağıdaki hipotez sınımlanmıştır:

H3a: Gruplararası ilişkilerde algılanan tehdit, gruplararası temas ve çatışma ile azınlıklara yönelik tutumlar ve çokkültürlülüğe destek arasındaki ilişkilerde aracı rol oynayacaktır.

Aracı Olarak Gruplararası Kaygı

Gruplararası ilişkiler alanyazınında diğer gruplara yönelik tutumları belirleyen faktörlerden bir diğeri de gruplararası kaygı olarak belirtilmiştir. Stephan ve Stephan'a (1985) göre, diğer insanlara karşı tutumlar onlardan gelen beklentilerimize göre değişmektedir. Aynı zamanda, Bütünleşmiş Tehdit Kuramı'na göre (Integrated Threat Theory, Stephan ve ark., 2000), gruplararası kaygı da tehdidin bir türüdür. Bu bağlamda, sembolik ve gerçekçi tehdit algıları gruplararası tehdidi oluştururken, gruplararası kaygı ise kişilerarası tehdit algısını oluşturmaktadır. Bu kurama göre, gruplararası dinamiklerde çoğunluk ve azınlık gruplarının birbirlerine karşı olan tutum ve davranışları karşı gruplardan gelecek olumlu ya da olumsuz tepkilere göre şekillenmektedir. Bu alandaki çalışmalar, gruplararası ilişkilerde algılanan çatışmanın gruplararası ilişkilerde hissedilen kaygı seviyesini yükselttiğini, karşı grup üyeleriyle olumlu ve anlamlı temas kurmanın ise tam tersine gruplararası kaygıyı azalttığını göstermiştir (örn., Voci ve Hewstone, 2003). Bu da gelecekte diğer grup üyeleriyle temastan

kaçınmama ve diğer grup üyelerine daha olumlu tutumlar ve davranışlar sergileme gibi olumlu sonuçlar doğurmaktadır (Barlow, Louis, ve Hewstone, 2009; Pettigrew ve Tropp, 2008; Swart, Christ, Hewstone, ve Voci, 2011; Turner, Voci, ve Hewstone, 2007). Örneğin, Page-Gould, Mendoza-Denton ve Tropp (2008) yürüttükleri deneysel çalışmada, diğer grup üyeleriyle kurulan arkadaşlıkların stres hormonlarını azalttığını, gruplararası kaygı seviyesini düşürdüğünü ve bunun sonucunda diğer gruba yönelik tutumları olumlu yönde değiştirdiğini göstermiştir. Buna göre, aşağıdaki hipotez kurulmuştur:

H3b: Gruplararası temas ve algılanan çatışma ile azınlıklara yönelik tutumlar ve çokkültürlülüğe destek arasındaki ilişkilerde gruplararası kaygı aracı bir rol oynayacaktır.

Bu Çalışma

Bu araştırmanın amaçları a) Türk katılımcıların, Kürt ve Ermeni etnik grup üyeleriyle olan temaslarını, bu gruplarla algılanan çatışma ve tehdit seviyelerini, gruplararası kaygı seviyeleri ile bu gruplara dair çokkültürlülük destek ve dışgrup tutum seviyelerini karşılaştırmak, b) gruplararası temas ve algılanan çatışma seviyeleri ile dışgrup tutumları ve çokkültürlülüğe destek arasındaki doğrudan ilişkileri ortaya çıkarmak ve c) gruplararası ilişkilerde algılanan tehdit ve kaygının bu ilişkilerdeki aracı rolünü sınamaktır. Önceki çalışmalar temas ve çatışma ile diğer gruba yönelik tutumlar ve çokkültürlülük arasındaki ilişkileri incelemiş (örn., Schmid ve ark., 2009), ancak hem tehdit hem de kaygı değişkenlerinin temas ve çatışma ile tutumlar arasındaki aracı rolünü aynı çalışmada test etmemişlerdir. Bu çalışma, özellikle son yıllarda yükselmeye devam eden Türk-Kürt gerginliğini sosyal-psikolojik bir çerçevede incelemekte ve gruplararası ilişkilerin düzelmesi alanında yapılacak çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bunun yanında, son yıllarda Türk-Kürt grupları arasındaki süreçler bazı sosyal-psikolojik araştırmalarda incelenmiş olsa da (örn., Bilali, 2014; Çelebi ve ark., 2014), Türk-Ermeni grupları arasındaki süreçler konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmanın hem Türkiye hem de uluslararası alanyazına önemli katkı sunacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Katılımcılar ve İşlem

Çalışmanın örneklemini etnik grubunu 'Türk' olarak belirtmiş 356 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır (222 Kadın, 133 Erkek, 1 Bilinmeyen, *Ort. yaş* = 20.81, *S* = 2.91). Veriler İstanbul'da bulunan beş farklı üniversite yerleşkesinde araştırma asistanları aracılığı ile toplanmıştır. Kampüslerdeki etnik dağılım genellikle Türkiye ortalamasını yansıtmaktadır. Katılımcıların çoğu orta

düzeyde sosyo-ekonomik seviyeye sahip olup, anne-baba eğitim seviyelerini lise ve üstü olarak belirtmişlerdir (% 64 anne ve % 79 baba).

Anketler kampüs ortamında uygun dersler sırasında toplanmıştır. Ölçeklerin tümü Türkçe'ye çevrilmiştir. Katılımcılar çalışmanın etik unsurlarından ve hassas konular içerebileceğinden haberdar edilmişlerdir. Araştırma asistanları katılımcılara gerekli gördükleri, ya da kendilerini kötü hissettikleri durumlarda çalışmadan tamamen çekilebileceklerini önemle belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Demografik bilgi formu. Etnik grubu belirlemede, daha önce KONDA (2011) araştırmalarında kullanılan bir madde kullanılmıştır: "Hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız, ama değişik etnik kökenlerden olabiliriz. Siz kendinizi, kimliğinizi ne olarak biliyorsunuz veya hissediyorsunuz?". Çalışmanın amaçları ve diğer etnik gruplardan katılımcıların sayılarının azlığı nedeniyle sadece kendini "Türk" olarak belirten katılımcıların sonuçları çalışmanın analizine dahil edilmiştir. Etnik grubun yanında, cinsiyet (0 = Kadın, 1 = Erkek), yaş (sene olarak) ve öznel sosyo-ekonomik düzey ("Sosyo-ekonomik durumunuzu nasıl görüyorsunuz?", 1 = Çok düşük, 7 = Çok yüksek) ölçülmüştür.

Gruplarası temas. Gruplarası temas seviyesi ikişer madde ile ölçülmüştür: "Aşağıdaki etnik gruplardan (Türk, Kürt, Ermeni, ve diğer) ne kadar kişi tanyorsunuz?" ve "Aşağıdaki etnik gruplardan (Türk, Kürt, Ermeni, ve diğer) kaç tane arkadaşımız var?". İlk madde için cevap seçenekleri 1'den (Hiç tanımıyorum) 7'ye (Çok fazla kişi tanıyorum) kadar, ikinci madde için cevap seçenekleri 1'den 7'ye kadar sıralanmıştır (1 = Hiç arkadaşım yok, 2 = 1-2 kişi, 3 = 3-5 kişi, 4 = 6-10 kişi, 5 = 11-20 kişi, 6 = 21-30 kişi, 7 = 31 ve üstü). Temas seviyesini belirlemek için iki maddenin ortalaması alınmıştır (Kürtlerle temas için $r = .63$; Ermenilerle temas için $r = .68$, p 'ler $< .001$). Yüksek skorlar o gruba daha yüksek teması simgelemektedir. Gruplarası temas seviyesi alanyazıdaki daha önceki çalışmalarda buna benzer ölçeklerle ölçülmüştür (örn., Pettigrew, 1997; Voci ve Hewstone, 2003).

Gruplarası çatışma algısı. Katılımcıların her iki etnik gruba çatışma algılarını ölçmek amacıyla tek maddelik bir ölçek kullanılmıştır: "Son zamanlardaki durumu gözönünde bulundurarak, sizce Türkler ve Kürtler/Ermeniler arasında ne derecede çatışma vardır?". Her iki maddenin de cevap seçenekleri 1'den (Kesinlikle yoktur) 7'ye (Kesinlikle vardır) kadar sıralanmıştır. Tek maddelik çatışma algısı ölçeği daha önceki çalışmalarda kullanılmıştır (Bagci ve Çelebi, 2016; Gaunt, 2011; Struch ve Schwartz, 1989).

Gruplarası tehdit algısı. Tehdit algısı Florack, Piontowski, Rohmann, Balzer, ve Perzig (2003) tarafından oluşturulmuş altı maddeden uyarlanarak ölçülmüştür. Katılımcılar Kürtleri/Ermenileri farklı konularda ne kadar tehdit edici-zenginleştirici bulduklarını belirtmişlerdir. Cevap seçenekleri 1'den (Tehdit edici) 5'e (Zenginleştirici) kadar sunulmuş, ancak sonrasında bütün maddeler tersine çevrilerek yüksek skorların yüksek tehdit algısı göstermesi sağlanmıştır. Ölçek hem gerçekçi (işsizlik ve ekonomi), hem de sembolik tehdit (kültürel değerler, siyasi görüş, dil, ve din) unsurları içermektedir (örnek maddeler: "Kürtleri/Ermenileri işsizlik konusunda ne kadar tehdit edici/zenginleştirici buluyorsunuz?" ve "Kürtleri/Türkleri dil konusunda ne kadar tehdit edici/zenginleştirici buluyorsunuz?"). İki grup için de Cronbach's Alpha değeriyle belirtilen ölçek güvenilirliği yüksek çıkmıştır (algılanan Kürt tehdidi için $\alpha = .86$, algılanan Ermeni tehdidi için $\alpha = .91$).

Gruplarası kaygı. Gruplarası kaygı seviyesini ölçmek amacıyla Stephan ve Stephan (1985)'in oluşturduğu kaygı temsil eden sıfatlardan oluşan üç maddelik bir ölçek kullanılmıştır. Katılımcılar Kürtlere ve Ermenilere karşı ne sıklıkta gergin/kaygılı/kuşku hissettiklerini belirtmişlerdir. Cevaplar 1'den (Hiçbir zaman) 5'e (Her zaman) kadar sıralanmış, yüksek skorlar yüksek gruplararası kaygı seviyesini göstermiştir. Ölçeğin güvenilirliği her iki grup için de mükemmel sonuç vermiştir (Kürtlere dair hissedilen kaygı ölçeği için $\alpha = .95$, Ermenilere dair hissedilen kaygı ölçeği için $\alpha = .93$).

Çokkültürlülüğe destek. Çokkültürlülüğe destek seviyesini ölçmek amacıyla Verkuyten'in (2005) çalışmasında kullanılmış beş maddelik ölçek kullanılmıştır. Katılımcılar her iki gruba dair kültürel farklılıkları ne kadar desteklediklerini belirtmişlerdir (Örneğin: "Kürtler/Ermeniler kendi yerleşim alanlarında kalmazlar" ve "Kürtlerden/Ermenilerden çok şey öğrenebileceğimi düşünüyorum"). Cevap seçenekleri 1'den (Kesinlikle katılmıyorum) 5'e (Kesinlikle katılıyorum) kadar sıralanmıştır. Ölçeğin güvenilirliği her iki etnik grup için de kabul edilebilir seviyededir ($\alpha = .82$ Kürtler için, $\alpha = .78$ Ermeniler için).

Azınlıklara yönelik tutumlar. Dışgruba karşı tutumlar önceki çalışmalarda kullanılan üç maddelik bir ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması sonucunda oluşturulmuştur (Feddes, Noack, ve Rutland, 2009). Üç madde ("Kürtleri/Ermenileri dostcanlısı buluyorum", "Kürtler/Ermenileri nazik buluyorum", "Kürtlerin/Ermenilerin iyi olduğunu düşünüyorum") beş basamaklı Likert ölçeği üzerinden değerlendirilmiştir (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum). Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı her iki gruba dair tutumlar için yüksek düzeyde bulunmuştur (Kürtlere dair tutumlar $\alpha = .86$, Ermenilere dair tutumlar $\alpha = .93$).

Tablo 1. Katılımcıların Kürt ve Ermeni etnik gruplara yönelik temas, çatışma, tehdit, kaygı algıları ile dışgrup tutum ve çokkültürlülük destek seviyeleri ortalamaları ve standart sapmaları

	Gruplararası temas	Çatışma algısı	Tehdit algısı	Gruplararası kaygı	Çokkültürlülüğe destek	Dışgrup tutum
Kürtlere yönelik	3.61 (1.28)	3.88 (1.11)	3.01 (.98)	1.89 (1.10)	3.53 (.91)	2.97 (.91)
Ermenilere yönelik	1.65 (.93)	3.26 (1.22)	3.03 (1.09)	1.87 (1.05)	3.35 (.94)	2.91 (.99)
Toplam N	343	345	338	337	343	338
<i>t</i> değeri	28.71	8.95	-.48	.35	4.56	1.26
<i>p</i> değeri	< .001	< .001	> .05	> .05	< .001	> .05

Bulgular

Etnik Grup Farkları

Çalışmanın ilk amacına uygun olarak, Türk katılımcıların Kürt ve Ermeni etnik grup üyeleriyle olan temasları, bu gruplarla algılanan çatışma ve tehdit seviyeleri, gruplararası kaygı seviyeleri ile bu gruplara dair çokkültürlülük destek ve dışgrup tutum seviyeleri karşılaştırılmıştır.

Uygulanan Bağımlı İki Örneklem T-testi sonuçlarına göre (bakınız Tablo 1), Türk katılımcılar Kürtlerle, Ermenilere göre anlamlı bir şekilde daha fazla temas içinde olduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda, katılımcıların Kürtlerle olan çatışma algısı Ermenilerle olan çatışma algılarına göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Bu bulgular H1a'yı doğrulamaktadır. H1b'nin aksine, katılımcıların Kürt ve Ermeni gruplara yönelik hissettikleri tehdit ve kaygı seviyeleri ise anlamlı bir seviyede farklılık göstermemiştir. H1c'yi kısmen çürüten şekilde, Kürtlere ve Ermenilere yönelik tutumları arasında da anlamlı bir fark gözlenmemiştir ve gene beklenenin aksine çokkültürlülüğe destek seviyesi ise Kürtler için Ermeniler için olduğundan daha yüksek çıkmıştır.

Değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları ise Tablo 2'de gösterilmiştir.

Yapısal Eşitlik Modeli Sonuçları

Araştırmada her iki gruba yönelik tutumlar ve çokkültürlülük destek seviyesini öngören aracı modelleri iki ayrı yapısal eşitlik modeli ile test edilmiştir. Yapısal eşitlik modelleri Mplus 7 (Muthén ve Muthén, 1998-2016) kullanılarak oluşturulmuştur. Algılanan çatışma seviyesi tek bir madde ile ölçüldüğünden bu değişken hatasız bir biçimde ölçülen bir örtük değişken olarak ele alınmıştır, diğer bir deyişle gözlemlenebilir bir değişken olarak ele alınmıştır. Diğer değişkenler ise örtük değişkenler olarak test edilmiştir. Modellerde gruplararası temas ve algılanan çatışma bağımsız değişkenler; gruplararası kaygı ve hissedilen tehdit algısı aracı değişkenler, ve dışgrup tutumları ile çokkültürlülüğe destek ise bağımlı değişkenler olarak test edilmiştir. Aynı zamanda yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik statü (SES) değişkenleri de kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir. Analizlerde önerilen model ile verinin uyumu ki-kare testi, RMSEA (the root-mean-square error of approximation), SRMR (standardized mean square error of approximation), ve CFI (the comparative fit index) ile değerlendirilmiştir. Bu araştırma için kabul edilebilir uyum indeksleri anlamlı olmayan bir ki-kare testi, 0.95'den büyük CFI değeri, .06'dan düşük RMSEA değeri, ve .08'den düşük SRMR değeri olarak belirlenmiştir (Hu ve Bentler,

Tablo 2. Kürt ve Ermeni etnik gruplara yönelik temas, çatışma, tehdit, kaygı algıları ile dışgrup tutum ve çokkültürlülük destek seviyeleri arasındaki korelasyonel ilişkiler

	1	2	3	4	5	6
1. Gruplararası temas	-	.03	-.24***	-.24***	.29***	.25***
2. Çatışma algısı	-.04	-	.21***	.22***	-.21***	-.30***
3. Tehdit algısı	-.03	.10	-	.41***	-.66***	-.53***
4. Gruplararası kaygı	-.18**	.20***	.36***	-	-.51***	-.38***
5. Çokkültürlülüğe destek	.10t	-.20***	-.70***	-.48***	-	.62***
6. Dışgrup tutum	.12*	-.22***	-.58***	-.38***	.61***	-

Not. Diyagonalın sağ üst köşesindeki değerler Kürtlere yönelik, sol alt köşesindeki değerler ise Ermenilere yöneliktir.

p* < .05, *p* < .01, ****p* < .001

1999). Alternatif modeller ki-kare fark testi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Öncelikle, her iki gruba yönelik tutumlar ve çokkültürlülüğü yordayan yapısal eşitlik modellerinde ölçüm modellerinin uyumuna bakılmıştır. Uyum modellerinde herhangi bir modifikasyon yapılmamıştır. Sonuçlar, her iki gruba yönelik tutumlar için kullanılan ölçüm modellerinin verilere uyumlarının yüksek olduğunu göstermiştir; Kürtlere yönelik modelin uyum indeksleri: $\chi^2(142) = 262.46, p < .05$, CFI = .97, RMSEA = .05, RMSEA 90% CI [.04-.06], SRMR = .04; Ermenilere yönelik modelin uyum indeksleri: $\chi^2(142) = 343.99, p < .05$, CFI = .95, RMSEA = .07, RMSEA 90% CI [.06-.08], SRMR = .05 (Faktör yükleri ve hatalar için Ek 1'e bakınız).

Kürtlere yönelik model. Kürtlere yönelik modelde ilk olarak temas ve algılanan çatışma değişkenlerinden bağımlı değişkenlere giden yolların korunmadığı, yani gruplararası kaygı ve algılanan tehdit değişkenlerinin tam aracı olarak değerlendirildiği bir model sınanmıştır (Model 1a). Bu modelde aracı değişkenler arasında bir ilişki olmadığı varsayılmıştır. Tablo 3'de görüldüğü gibi modelin uyum seviyesi kabul edilebilir düzeydedir. Model 1b, modeldeki araçlar arasında bir ilişki gözetilerek oluşturulmuş ve bir önceki modele kıyasla daha iyi bir uyum göstermiştir. Bu durum anlamlı bir ki-kare farkı testi ile doğrulanmıştır, $\Delta\chi^2(1) = 38.44, p < .001$. Bu modeli kısmi aracı (Model 1c), yani bağımsız değişkenlerden bağımlı değişkenlere giden yolların bulunduğu modele kıyasladığımızda ki-kare farkı testinin anlamlı olduğu gözükmemektedir, $\Delta\chi^2(4) = 26.07, p < .001$. Bu da kısmi aracı modelin tam aracı modele göre anlamlı olarak daha iyi uyum gösterdiğini belirtmiştir. Diğer modellere göre, Model 1c aynı zamanda daha yüksek bir CFI ve daha düşük bir RMSEA ve SRMR değeri ile daha yüksek uyum göstermektedir (Bakınız Tablo 3).

Model 1c'ye göre, kontrol değişkenleri olarak eklenen yaş, cinsiyet, ve SES'in dışgrup tutumları ve çokkültürlülüğe destek üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur, ancak olası etkileri kontrol edebilmek amacıyla değişkenler modelde tutulmuştur. Tablo 4'de görüldüğü gibi bağımsız değişkenlerden gruplararası temasın kaygı ve algılanan tehdit üzerinde etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir. Algılanan çatışmanın kaygı ve tehdit üzerindeki etkisi ise yine istatistiksel olarak anlamlı, ancak pozitifdir. Bu modele göre ve H2a ve H2b'de önesürdüğümüz gibi, temas ve algılanan çatışma seviyesinin dışgrup tutumları ve çokkültürlülüğe destek üzerinde anlamlı ve doğrudan etkileri vardır. Gruplararası temas arttıkça dışgrup tutumları ve çokkültürlülüğe destek anlamlı bir şekilde daha pozitif hale gelmekte, öte yandan çatışma algısı arttıkça olumlu tutumlar azalmaktadır. Çatışma algısı ile çokkültürlülük arasındaki doğrudan ilişki ise istatistiksel olarak anlamlı değildir. Aracı değişkenlerin bağımlı

değişkenlerle ilişkisine bakıldığında ise, kaygının daha önceki modellerde bağımlı değişkenlerle istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu gözlenmiş, ancak Model 1c'de algılanan tehdit ile ilişkilendirildiğinde bu anlamlı etkinin azaldığı görülmüştür. Kabul edilen modelde gruplararası kaygının tutumlar üzerindeki etkisi olumsuz, ancak istatistiksel olarak anlamsız hale gelmiştir. Kaygının çokkültürlülük üzerindeki etkisi negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır, aynı şekilde algılanan tehdidin de dışgrup tutumlar ve çokkültürlülük ile negatif bir ilişkisi olduğu gözlenmiştir.

Aracıların dolaylı etkilerinin istatistiksel anlamlılığına bakıldığında, H3a tamamen, H3b kısmen doğrulanmıştır. Gruplararası temasın dışgrup tutumlar üzerindeki etkisi kaygı üzerinden istatistiksel olarak anlamlı değildir ($\beta = .02, p = .122$), ancak aynı etki algılanan tehdit vasıtasıyla istatistiksel anlamlılık göstermiştir ($\beta = .14, p < .001$). Temasın çokkültürlülük ile dolaylı ilişkisi ise hem gruplararası kaygı, hem de algılanan tehdit değişkenleri üzerinden istatistiksel olarak anlamlıdır ($\beta = .05, p = .003$ ve $\beta = .19, p < .001$). Buna göre temas, kaygı ve algılanan tehdidi azaltarak çokkültürlülüğe desteği arttırmaktadır. Algılanan çatışma seviyesinin dışgrup tutumları üzerindeki dolaylı etkisi, aynı şekilde kaygı aracılığı ile istatistiksel olarak anlamlı gözükmemektedir ($\beta = -.02, p = .125$). Ancak aynı ilişkide, hissedilen tehdit değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı bir aracı rolü vardır ($\beta = -.10, p < .001$). Algılanan çatışma ile çokkültürlülüğe destek arasındaki ilişki ise her iki aracı değişken üzerinden de istatistiksel olarak anlamlılığa sahiptir ($\beta = -.05, p = .003$ ve $\beta = -.15, p < .001$). Buna göre çatışma algısı kaygı ve tehdit algısını artırarak çokkültürlülüğe destek seviyesini azaltmaktadır.

Ermenilere yönelik model. Ermenilere yönelik tutumları ölçmek amacıyla ilk olarak Model 2a (tam aracı modeli) sınanmıştır. Tablo 3'de görüldüğü üzere bu modelin veriyeli uyumu yüksek değildir. Model 2b'de aracı değişkenler arasındaki yolun eklenmesiyle model anlamlı olarak daha uyumlu hale gelmiştir. Anlamlı bir ki-kare farkı testi bu modelin diğer modele kıyasla istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha uyumlu olduğunu doğrulamıştır, $\Delta\chi^2(1) = 32.86, p < .001$. Model 2c temas ve çatışma algısı ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkinin bulunduğu kısmi aracı modeli test etmek amacıyla uygulanmış, sonuçlar model uyumunun arttığını göstermiştir. Modellerin karşılaştırılmasıyla elde edilen anlamlı ki-kare farkı testi Model 2c'nin veriyeli en uyumlu model olduğunu doğrulamıştır, $\Delta\chi^2(4) = 15.87, p < .001$.

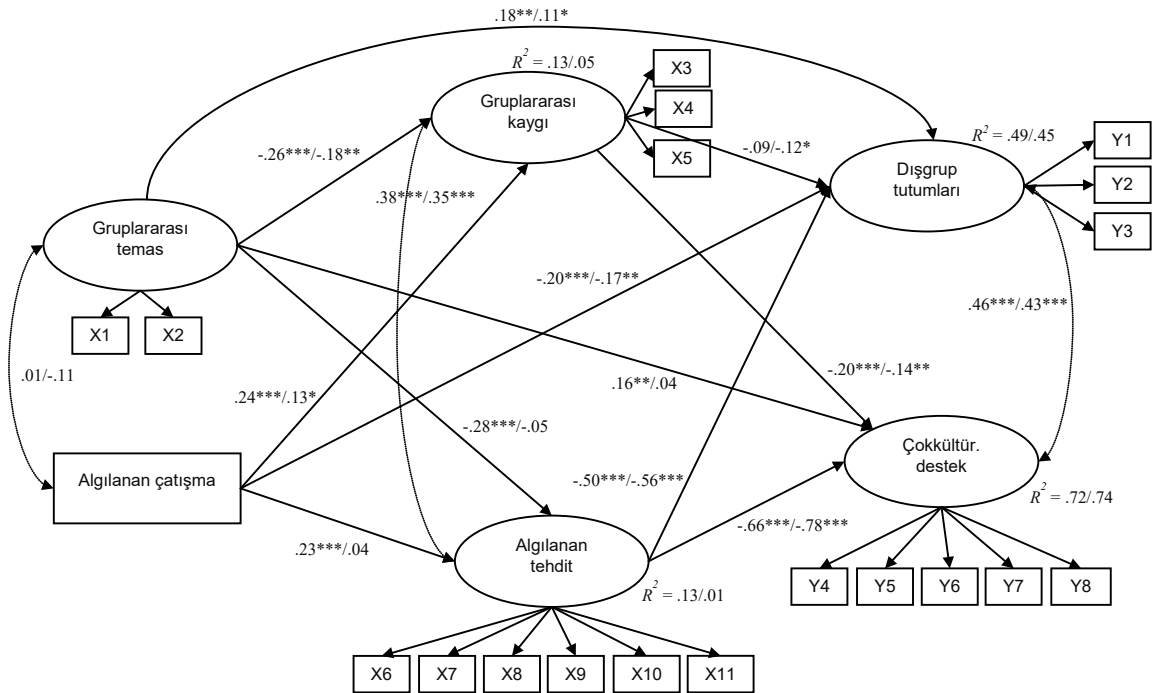
Model 2c'ye göre, kontrol değişkenlerinden yaş ve cinsiyetin bağımlı değişkenler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı, sadece SES değişkeni ile çokkültürlülüğe destek değişkeni arasında bu yönde bir

anamlılık ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir, ($\beta = -.09, p = .033$). Buna göre SES düzeyi arttıkça çokkültürlülüğe verilen destek azalmıştır. Tablo 4’de gördüğü üzere gruplararası temasın algılanan tehdit üzerinde etkisi istatistiksel olarak anlamsız iken, aynı değişkenin gruplararası kaygı üzerinde etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir. Algılanan çatışma değişkeni de aynı şekilde tehdit algısı ile istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ilişkili değilken, gruplararası kaygı değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki içerisindedir. H2a ve H2b’yi kısmen doğrulayacak şekilde, temas ve çatışma değişkenlerinin bağımlı değişkenler üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında temasın çokkültürlülüğe destek üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamsız, ancak dışgruba yönelik olumlu tutumlar üzerinde etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitifdir. Bunun yanında, algılanan çatışma ile tutumlar arasındaki ilişki istatistiksel olarak negatif ve anlamlı, çatışma ile çokkültürlülüğe destek arasındaki ilişki anlamsız olarak görülmektedir. Hem gruplararası kaygı hem de algılanan tehdit iki bağımlı değişken üzerinde de negatif bir etkiye sahiptir.

Dışgruba yönelik tutumlar üzerindeki aracı etkilerin anlamlı olup olmadığına bakıldığında, temas ve tutumlar arasındaki dolaylı ilişkinin tehdit üzerinden istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($\beta = .03, p = .456$), ancak gruplararası kaygı üzerinden marjinal olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\beta = .02, p = .081$). Algılanan çatışma ve tutumlar arasındaki dolaylı ilişki ise her iki aracı tarafından da istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordanmamaktadır ($\beta = -.02, p = .119$ ve $\beta = -.02, p = .536$). Temas ve çokkültürlülüğe destek arasındaki dolaylı ilişki tehdit üzerinden istatistiksel olarak anlamlı değilken ($\beta = .04, p = .456$), gruplararası kaygı üzerinden anlamlıdır ($\beta = .03, p = .039$).

Aynı şekilde, çokkültürlülüğe destek üzerindeki aracı etkilerin anlamlı olup olmadığına bakıldığında, algılanan çatışma ve çokkültürlülüğe destek ilişkisinin tehdit üzerinden istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($\beta = -.03, p = .536$), ancak kaygı üzerinden anlamlı olduğu gözlemlenmektedir ($\beta = -.02, p = .077$). Bu sonuçlara göre, algılanan tehdit değişkeninden ziyade, gruplararası kaygı değişkeni hem çatışma hem de temasın çokkültürlülüğe destek üzerindeki etkisinde anlamlı bir şekilde

Şekil 1. Kürtlere ve Ermenilere yönelik tutum modelleri

Not. Standartlaştırılmış katsayılar belirtilmiştir. Sol tarafta Kürtlere yönelik model, sağ tarafta Ermenilere yönelik model katsayıları belirtilmiştir. Noktalı çizgiler korelasyon ilişkilerini, diğer çizgiler doğrudan etkileri belirtmektedir.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tablo 3. Kürtlere ve Ermenilere yönelik farklı tutum modellerinin uyum indeksleri

Model	χ^2	df	p değeri	CFI	RMSEA	SRMR
<i>Kürtlere yönelik tutumlar modeli</i>						
Model 1a	397.84	213	<.001	.95	.05	.08
Model 1b	359.40	212	<.001	.96	.05	.05
Model 1c	333.33	208	<.001	.97	.04	.04
<i>Ermenilere yönelik tutumlar modeli</i>						
Model 2a	434.96	213	<.001	.94	.06	.09
Model 2b	402.10	212	<.001	.95	.06	.06
Model 2c	386.23	208	<.001	.95	.05	.05

Not. Df (degrees of freedom) serbestlik derecesini gösterir.

aracı rolü oynamaktadır. Önerilmiş H3a desteklenmemiş, H3b iki bağımlı değişken için de desteklenmiştir. Temas kaygıyı azaltarak, algılanan çatışma ise kaygıyı artırarak azınlık grupları bağlamında çokkültürlülüğe desteğe etki etmektedir. Şekil 1 her iki gruba yönelik tutumlar ve çokkültürlülük değişkenlerini yordayan aracı modelini göstermektedir.

Tartışma

Bu çalışma birden fazla özelliğiyle gruplararası ilişkiler yazınına katkıda bulunmaktadır. Öncelikle, diğer çalışmalar gruplararası çatışma ve temas değişkenlerini diğer gruplara yönelik tutumlar ve çokkültürlülüğe desteğin yordayıcıları olarak incelemiş olsalar da (örn., Pettigrew, 1997; Pettigrew ve Tropp, 2008), hem temas hem de çatışmayı içeren ve aynı zamanda gruplararası tehdit ve kaygı değişkenlerini aracı olarak inceleyen bir çalışmaya alanyazında rastlanmamıştır. Bunun yanında, son yıllarda yükseliş gösteren Türk-Kürt çatışma algısı üzerine çalışmalar yürütülmekle beraber diğer etnik azınlıklara yönelik temas, çatışma, ve tutumları incelemek amacıyla yürütülen karşılaştırmalı çalışmalar oldukça nadirdir (örn., Bikmen ve Sunar, 2013). Bu bağlamda, çalışmamız Kürt ve Ermeni etnik gruplarına yönelik tutumları aynı anda inceleyerek farklı etnik gruplara yönelik tutum, davranış ve desteği kıyaslayabilmeyi sağlamıştır. Türk katılımcılar arasında azınlıklara yönelik tutum ve çokkültürlülüğe destek değişkenlerinin yordayıcılarını araştırmak, Türkiye’de son yıllarda yaşanan etno-kültürel çatışmaların azalmasına ve gruplararası ilişkilerin iyileştirilmesine yönelik müdahale programlarının tasarlanmasına katkıda bulunacaktır. Özellikle

gruplararası teması artırıp, algılanan çatışma düzeyini azaltan müdahale programları her iki gruba yinelik tutumları olumlu yönde etkileyebilir.

Bu çalışmada ilk olarak Kürtlere ve Ermenilere yönelik tutum, çokkültürlülük, temas, algılanan çatışma, tehdit, ve gruplararası kaygı değişkenlerinin birbirinden anlamlı olarak farklı olacağını öne sürdük. Beklenildiği üzere (H1a), Kürtlerle hem temas hem de çatışma algısı Ermeniler’le olan temas ve çatışma algısına göre anlamlı bir şekilde daha yüksek çıkmıştır. Gruplararası temas konusunda, Bikmen ve Sunar’ın (2013) çalışması da aynı şekilde Kürtler’le teması Ermenilerle teması göre anlamlı olarak daha yüksek bulmuştur. Önceki çalışmalar azınlık gruplarının sayılarının artması ile bu grup üyeleriyle temasın arttığını göstermiştir (Schlueter ve Scheepers, 2010) ve bu çalışmada da sayıca daha bir büyük grup olan Kürtler ile temasın daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Çatışma konusunda ise, son yıllarda yoğunlaşan Türk-Kürt gerginliği, Türkiye’de Türk-Kürt çatışma algısının varlığının medyada öne çıkarılması ve özellikle Kürtler’i damgalayan bir sürecin başlatılması, bu değişkendeki grup farklılıklarını açıklayabilir (Bora, 2006).

Bunun yanında, H1b Kürtler’e yönelik tehdit ve kaygı algısının Ermenilere yönelik tehdit ve kaygı algısından daha yüksek olacağını öne sürmüştür. Ancak bulgular, iki gruba yönelik tehdit ve kaygı algısında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir. Bu bulgular, son zamanlardaki sosyo-politik durum gözönünde bulundurulduğunda Kürtler’le olan çatışma algısının Ermeniler’le olan çatışma algısından daha yoğun hissedildiğini, ancak her iki gruba yönelik tehdit ve kaygı algılarının anlamlı olarak farklı olmadığını göstermiştir. Bunun sebebi, şu

Tablo 4. Kürtlere ve Ermeni yönelik tutum modelleri (Model 1c ve 2c) için parametre tahminleri (standartlaştırılmış katsayılar ve standart hata payları)

İlişki	Kürtlere yönelik model		Ermenilere yönelik model	
	Beta	Std. Hata	Beta	Std. hata
Grupllararası temas – Grupllararası kaygı	-.26***	.06	-.18**	.06
Grupllararası temas – Algılanan tehdit	-.28***	.07	-.05	.07
Algılanan çatışma – Grupllararası kaygı	.24***	.05	.13*	.06
Algılanan çatışma – Algılanan tehdit	.23***	.05	.04	.06
Grupllararası temas – Dışgrup tutumlar	.18**	.06	.11*	.06
Grupllararası temas – Çokkültürlülüğe destek	.16**	.05	.04	.05
Algılanan çatışma – Dışgrup tutumlar	-.20***	.05	-.17**	.05
Algılanan çatışma – Çokkültürlülüğe destek	-.04	.04	-.06	.04
Grupllararası kaygı – Dışgrup tutumlar	-.09	.06	-.12*	.06
Grupllararası kaygı – Çokkültürlülüğe destek	-.20***	.05	-.14**	.05
Algılanan tehdit – Dışgrup tutumlar	-.50***	.06	-.56***	.05
Algılanan tehdit – Çokkültürlülüğe destek	-.66***	.05	-.78***	.04

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

an bir çatışma olmasa dahi, zamanında Ermeniler ile yaşanan çatışmanın ve devam eden Ermeni soykırımı tartışmalarının bugünkü kaygı ve tehdit seviyesini olumsuz yönde etkilemesi olarak gösterilebilir. Her ne kadar son yıllarda Türk-Ermeni ilişkileri Türkler arasında bir çatışma algısı yaratmamış olsa da, geçmişte yaşanan kaygı ve tehdit algıları halen devam edebilir. Bu konudaki çalışmalar, grup üyelerinin çoğu zaman bir toplumsal bellek (collective memory) oluşturduğunu ve geçmişte yaşanan gruplararası olumlu ve olumsuz tecrübelerin kuşaktan kuşağa aktarıldığını göstermiştir (Schuman ve Scott, 1989). Buna göre, Ermenilerle ile geçmişte yaşananların Türk toplumunun kolektif belleğinde bir yer edinmiş olabileceği ve bunun da bu gruba dair kaygı ve tehdit algılanmasına yol açtığı düşünülebilir.

H1c’de Ermeni azınlıklara yönelik tutum ve çokkültürlülüğe destek seviyesinin, Kürt azınlıklara göre daha olumlu olacağını belirtmiştik. Sonuçlar bu hipotezi desteklemektedir. Bulgulara göre, her iki gruba yönelik tutumlar aynı seviyede olup, Kürtler bağlamında

çokkültürlülüğe desteğin Ermeniler bağlamında çokkültürlülüğe destekten daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, son zamanlarda Kürtlere yönelik olumsuz tutumların ve etnik ayrımcılığın sıklığını göstermiş alan yazındaki çalışmalar ile çelişmektedir. Son yıllardaki çalışmalar, Kürtler’in diğer etnik gruplara göre daha fazla ayrımcılık hissettiğini (Alacahan ve Duman, 2011) genel olarak Türk katılımcıların Kürtler’e yönelik olumsuz tutumlar ve kalıpyargılar sergilediğini (Bilali ve ark., 2014) ve Türkler’in Kürt haklarını Kürtler’e göre çok az desteklediğini göstermiştir (Çelebi ve ark., 2016). Ancak, başka bir çalışma da Türkler’in Kürt ve Ermeniler’e karşı tutumlarında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermekte ve bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir (Bikmen ve Sunar, 2013).

Kürtler bağlamında çokkültürlülüğe desteğin Ermeniler’e yönelik destekten yüksek olması ise 2013 yılında Kürtlerle yapılmış olan müzakerelerin durdurulması ile açıklanabilir. Bu bakış açısına göre, katılımcılar Kürtlerle olan ilişkilerin daha sorunlu olduğunu ve

çokkültürlülüğe verilecek destek ile çözüme gidilmesi gerektiğine inanıyor olabilirler. Bunun yanında, yaşanan sosyo-politik çatışmalara rağmen, Kürtler Müslümanlık temelinde ortak özellikleri nedeniyle Türkler'den daha çok destek görüyor olabilirler (Baysu, Coşkan ve Duman, 2016; Çoymak, 2009). Bu bağlamda, ortak içgrup kimlik modeli (Common Ingroup Identity Model) kullanılarak yapılan çalışmalarda farklı etnik grup üyelerinin dini ya da millî kimlikler altında buluşması sonucu gruplararası tutumların daha olumlu yönde değiştiği gösterilmiştir (Gaertner ve Dovidio, 2000).

H2a hipotezi gruplararası temasın tutumlar ve çokkültürlülüğe destek ile olumlu bir ilişki içinde olacağını öne sürmüştür. Kürtlere yönelik modele bakıldığında, gruplararası temas hem dışgrup tutumları hem de çokkültürlülük ile anlamlı ve olumlu bir şekilde ilişkilidir. Bu bulgu, temasın tutumlarla olan olumlu ilişkisini doğrulamıştır (örn., Pettigrew, 1998; Turner, Hewstone, ve Voci, 2007). Temasın çokkültürlülük ile olumlu bir ilişkide olacağı da öngörülmüştür. Bulgular bu hipotezi de desteklemiş ve farklı ülkelerde temas ile çokkültürlülük arasındaki olumlu ilişkileri gösteren çalışmalara katkıda bulunmuştur (Verkuyten ve ark., 2010).

Ermeniler'le ilgili sonuçlara bakıldığında, temasın tutumlarla olumlu ilişkisi bulunmakta fakat temas çokkültürlülüğe desteği yordamamaktadır. Bu farkı açıklamada temasın özelliklerinin etkisi olduğu düşünülmektedir. Daha önceki çalışmalar temasın olumlu etkilerinin bu çalışmada ölçüldüğü gibi 'temas miktarı'ndan ziyade, 'temas niteliği' ile sağlandığını göstermiştir (örn., Davies, Tropp, Aron, Pettigrew, ve Wright, 2011). Buna göre, Ermeniler'le olan temas ve çokkültürlülüğe destek ilişkisi bu grup üyeleriyle olan temasın niteliğinin daha düşük olması (daha yüzeysel temas ve daha az olumlu temas gibi) sebebiyle anlamsız bulunmuş olabilir. Daha önce de bahsedildiği gibi Türklerin, Kürtlerle Müslümanlık kimliği üzerinden ortak bir üst kimlikle daha fazla özdeşleşmesi (Baysu ve ark., 2016; Bikmen ve Sunar, 2013), öte yandan Ermenilerle din konusunda ayrışması, Ermenilerle olan temasın görece daha yüzeysel ve daha olumsuz olmasına sebep olmuş olabilir. Bu da Ermenilerle temasın neden çokkültürlülüğe desteği yordamadığını açıklayabilir.

H2b hipotezi ise, algılanan çatışma seviyesinin her iki gruba yönelik tutumlar ve çokkültürlülüğe destek değişkenleri ile anlamlı ve olumsuz bir şekilde ilişkili olacağını belirtmiştir. Bulgular çatışma değişkeninin her iki modelde de tutumlarla anlamlı ve olumsuz bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Alan yazındaki çalışmalar algılanan çatışma arttıkça gruplararası tutumların olumsuz hale geldiğini göstermiştir (örn., Canetti ve ark., 2013). Bu hipotezdeki beklentilerin aksine, her iki modelde de çatışma algısı çokkültürlülüğe destek ile iliş-

kili değildir. Korelasyonel sonuçlara bakıldığında her iki grup için de çatışma algısı çokkültürlülüğe destek ile olumsuz bir şekilde ilişkilidir. Modeldeki istatistiksel olarak anlamsız ilişkinin sebebi modellerde birden fazla ve birbiriyle ilişkili bağımsız ve aracı değişkenin varlığı ve bu sebeple çatışma algısı ile çokkültürlülüğe destek arasındaki ilişkinin bütünüyle araçlar tarafından açıklanıyor olması olabilir.

Araştırmanın son hipotez grubu, gruplararası tehdit ve kaygı değişkenlerini aracı olarak test etmek üzerinedir. Alan yazındaki tehdit alanında yapılan çalışmalar ışığında, H3a tehdit algısının temas ve çatışma ile tutumlar ve çokkültürlülüğe destek arasında aracı bir işlevinin olacağını öne sürmüştür. Kürtler'e yönelik sonuçlara bakıldığında algılanan tehdit, hem çatışmanın hem de temasın tutumlar ve çokkültürlülük üzerindeki etkilerinde anlamlı bir şekilde aracılık yapmıştır. Buna göre, temas arttıkça ve algılanan çatışma azaldıkça tehdit algısı azalmış ve olumlu tutumlar ile çokkültürlülüğe destek artmıştır. Bu bulgu tehdidin bu tür modellerde aracı rolünü gösteren çalışmalarla benzer sonuçlar göstermektedir (örn., Schlueter ve Scheepers, 2010; Schmid ve ark., 2009). Ermeniler'e yönelik modele bakıldığında, H3a'nın aksine, algılanan tehdit, çatışma ve temasın etkilerinde anlamlı bir şekilde aracılık etmemektedir. Bu bulgu, Kürtler'le olan temas ve çatışmanın Ermeniler'le olan temas ve çatışmaya göre daha yüksek olması ile açıklanabilir. Çatışma algısı ve tehdit ilişkisinin, son yıllarda özellikle artmış olan Türk-Kürt sosyo-politik gerginliği gözönüne alındığında bu gruba ait modelde daha önemli bir yere sahip olması anlaşılabilir.

H3b ise gruplararası kaygı değişkeninin her iki gruba yönelik tutumlar modelinde de anlamlı bir aracı rolü oynayacağını öne sürmüştür. Kürtler'e yönelik modelin sonuçlarına bakıldığında, temasın tutumlar ile ilişkisinde kaygı aracı bir rol oynamamaktadır, ancak temasın çokkültürlülüğe destek ile ilişkisinde kaygı anlamlı bir aracı olarak gözükmektedir. Bu bulgu daha önceki çalışmalarda özellikle temas ve tutumlar arasındaki ilişkide azalan kaygının önemli bir aracı olduğunu gösteren çalışmalara uymamaktadır (örn., Turner ve ark., 2007). Temasın çokkültürlülüğe destek ile ilişkisinde ise kaygı aracı bir rol oynamaktadır. Kaygının tutumlarla ilişkisinin gözlemlenememesi özellikle tehdit değişkeninin modelde açıklayıcı bir işlevi olması ile açıklanabilir. Daha önceki çalışmalar kaygının kişisel bir tehdit algısı olduğunu göstermiştir. Buna göre temasın Kürtler'e yönelik tutumlar ile ilişkisi kişisel tehdit algısından ziyade hem sembolik hem de gerçekçi tehdit algılarını içeren sosyal tehdit algısı ile daha iyi açıklanabilir. Kürtlerle olumlu temas ise kişisel kaygıyı azaltmaktan ziyade sosyal tehdit algısını azaltarak tutumları daha olumlu hale getirmektedir. Çatışma algısı ile çokkültürlülük arasındaki

ilişkiye aynı şekilde kaygı değil, tehdit algısı aracılık yapmaktadır. Ermeniler'e yönelik tutumlarda ise, kaygı dışgrup tutumlarla anlamlı bir şekilde ilişkilidir; bu da çatışmanın daha az hissedildiği Ermeniler'e yönelik tutumlarda gruplararası kaygının önemini göstermektedir. Ancak bu gruba yönelik modelde, kaygı teması etkisine anlamlı bir şekilde aracı olurken, çatışmanın etkisinde anlamlı bir rol oynamamaktadır.

Genel olarak sonuçlara bakıldığında, tehdit değişkeninin her iki gruba yönelik tutum ve her iki gruba dair çokkültürlülük değişkenlerini güçlü bir şekilde yordadığı görülmektedir. Bu bulgu, gruplararası ilişkilerde algılanan tehdit değişkeninin önemini gösteren alan yazın ile uyumludur (örn., Riek ve ark., 2006). Bunun yanında, iki grubun modelleri karşılaştırıldığında Ermeni grubuna dair değişkenlerin Kürt grubuna kıyasla daha zayıf bir şekilde açıklandığı görülmektedir. Bu durum Ermenilerin sayıca daha küçük bir grup olması ya da daha az görünür olmasıyla açıklanabilir. Sonraki çalışmalarda iki grubun diğer özellikleri de ele alınarak aynı modeller test edilmelidir.

Daha sonraki çalışmalarda dikkate alınması bakımından çalışmanın sınırlılıkları arasında birkaç noktaya değinilebilir. Birincisi katılımcılar sadece İstanbul gibi büyük bir kent ortamında yaşamaktadır. Aynı zamanda sadece üniversite öğrencileri katılımcı olarak değerlendirilmiştir. Bu da örneklemin sadece büyük bir kentte okuyan üniversite öğrencilerine genellenebilir olmasına yol açmaktadır. İlerideki çalışmalar Türkiye genelinde ve üniversite öğrencilerinin yanında Türkiye'de daha geniş toplumsal kesimleri yansıtacak bir örnekleme test etmelidir. Bunun yanında bu çalışma ancak Türk etnik kökene sahip katılımcıları, yani Türkiye'de çoğunluk statüsüne sahip bir örneklem grubunu test etmiştir; azınlık statüsüne sahip grupların bakış açısı incelenememiştir. Alan yazındaki çalışmalar gruplararası temasın özellikle çoğunluk statüsü üyeleri için etkili olduğunu belirtmiştir (Pettigrew ve Tropp, 2006). Ancak birçok çalışma özellikle gruplararası kaygının azınlık üyelerinin dışgrup tutumlarında önemli bir işlevi olduğunu göstermiştir (Mähönen, Jasinskaja-Lahti, ve Liebkind, 2011). İlerideki çalışmalar benzer gruplararası değişkenleri hem etnik çoğunluk hem de etnik azınlık bakış açısından incelemelidir. Bunun yanında çalışma yalnızca kaygı ve tehdit gibi olumsuz araçları incelemiştir; alan yazına bakıldığında tehdit ve kaygı algılarının yanında, empati ve içini dökme (self-disclosure) gibi değişkenlerin de özellikle temas ve olumlu tutumlar ve çokkültürlülüğe destek arasında önemli bir rol oynadığını göstermiştir (örn., Pettigrew ve Tropp, 2008; Turner ve ark., 2007). İlerideki çalışmalar temasın bu olumlu özelliklerini de gözönünde bulundurarak çok daha kapsamlı bir aracı testi yapabilirler.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'de Türkler'le birlikte uzun süredir yaşamış iki etno-kültürel azınlık grubuna yönelik tutumlar ve çokkültürlülüğe destek seviyelerini yordamak ve karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Sonuçlar her iki gruba yönelik tutumlarda hem benzerlikler hem de farklılıklar olduğunu göstermiş, gruplararası temas ve çatışma değişkenlerinin kaygı ve tehdit yoluyla nasıl tutumlar ve çokkültürlülüğe destek değişkenleri ile ilişkilendirilebileceğine dikkat çekmiştir. Sonuçlar birçok anlamda alan yazınına katkıda bulunmakta, özellikle azınlıklara yönelik tutumlar ve azınlık haklarına destek gibi konularda çoğunlukların farklı azınlık gruplarıyla olan ilişkilerine dair önemli bilgiler sunmaktadır.

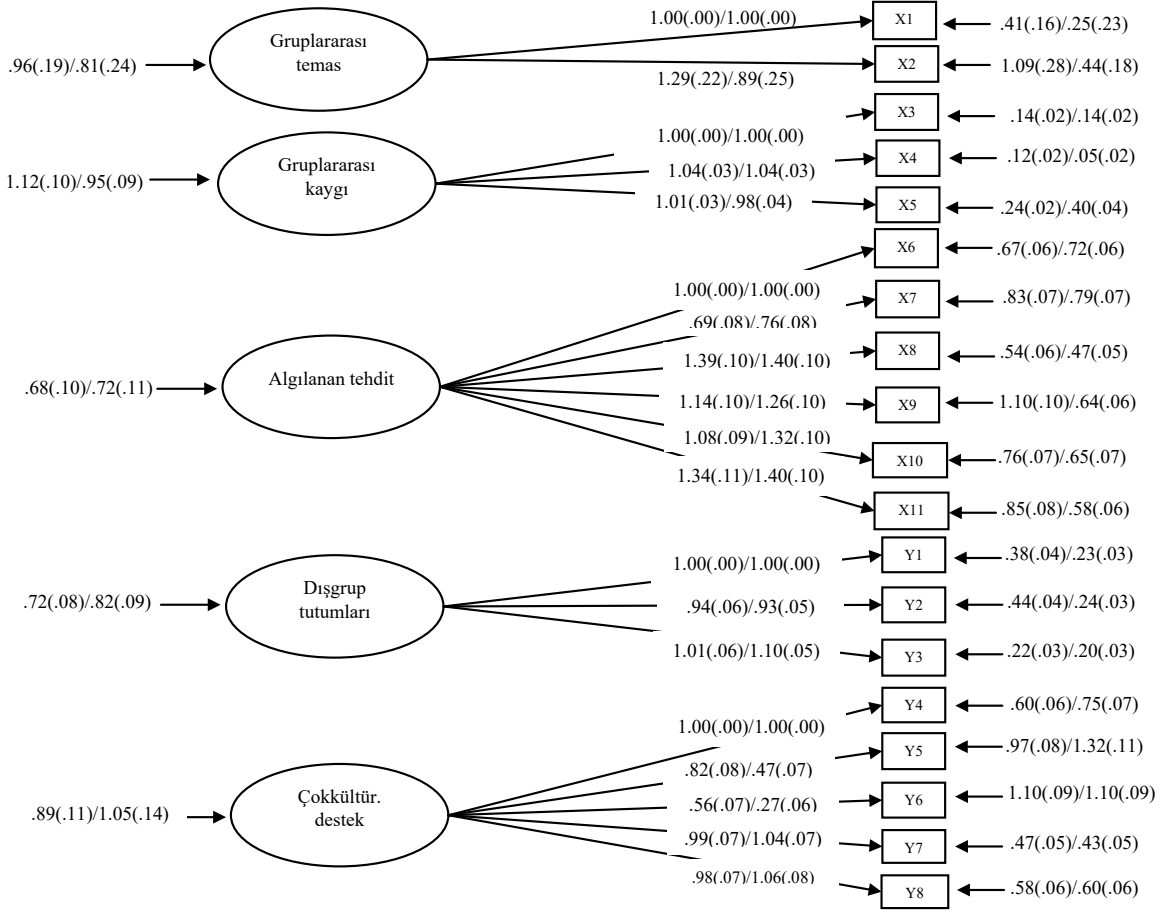
Kaynaklar

- Alacahan, O. ve Duman, B. (2011). Dışlanma, ayrımcılık, mezhep ve etnikler arası eşitsizlikler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-29.
- Altınok, E. B. (2006). *Halay ve çiftetelli: Kürt göçü almış Tatar köylerinde etnik sınırlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Arsan, E. (2013). *Savaş ve barışı çerçevelemek: Türk ve Kürt basınında "öteki acının" tanıklığı*. Boğaziçi Üniversitesi'nde Barış Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Uluslararası Basın Enstitüsü tarafından düzenlenen "Medyada barış mümkün mü?" başlıklı konferansta sunulmuş makale.
- Bagci, S. C. & Çelebi, E. (2016). Cross-group friendships and outgroup attitudes among Turkish-Kurdish ethnic groups: Does perceived interethnic conflict moderate the friendship-attitude link? *Journal of Applied Social Psychology*. Yayın aşamasında makale.
- Barlow, F. K., Louis, W. R. ve Hewstone, M. (2009). Rejected! Cognitions of rejection and intergroup anxiety as mediators of the impact of cross-group friendships on prejudice. *British Journal of Social Psychology*, 48, 389-405.
- Bar-Tal, D. ve Teichman, Y. (2005). *Stereotypes and prejudice in conflict: Representations of Arabs in Israeli Jewish society*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Baysu, G., Coşkan, C. & Duman, Y. (2016). Can identification as Muslim increase support for reconciliation? The case of the Turkish-Kurdish armed conflict. *International Journal of Intercultural Relations*. Yayın aşamasında makale.
- Baysu, G. & Duman, Y. (2016). Why does identity matter? A two-path model to intergroup forgiveness via in-group bias and outgroup blame. *Psychological Research*, 19, 43-51.
- Bikmen, N. (1999). *National identity and ethnic prejudice in a Turkish sample*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Bikmen, N. ve Sunar, D. (2013). Difficult dialogs: Majority group members' willingness to talk about inequality with different minority groups. *International Journal of Intercultural Relations*, 37, 467-476.

- Bilali, R. (2013). National narrative and social psychological influences in Turks' denial of the mass killings of Armenians as genocide. *Journal of Social Issues, 69*, 16-33.
- Bilali, R. (2014). The downsides of national identification for minority groups in intergroup conflicts in assimilationist societies. *British Journal of Social Psychology, 53*, 21-38.
- Bilali, R., Çelik, A. B. ve Ok, E. (2014). Psychological asymmetry in minority-majority relations at different stages of ethnic conflict. *International Journal of Intercultural Relations, 43*, 253-264.
- Blalock, Jr., H. M. (1967). *Toward a theory of minority-group relations*. New York, NY: Capricorn Books.
- Bora, T. (2006). *Medeniyet Kaybı*. İstanbul: İletişim.
- Brown, R., Maras, P., Masser, B., Vivian, J. ve Hewstone, M. (2001). Life on the ocean wave: Testing some intergroup hypotheses in a naturalistic setting. *Group Processes & Intergroup Relations, 4*, 81-97.
- Canetti, D., Hall, B. J., Rapaport, C. ve Wayne, C. (2013). Exposure to political violence and political extremism: A stress-based process. *European Psychologist, 18*, 263-272.
- Correll, J., Park, B. ve Allegra Smith, J. (2008). Colorblind and multicultural prejudice reduction strategies in high-conflict situations. *Group Processes and Intergroup Relations, 11*, 471-491.
- Çelebi, E., Verkuyten, M., Köse, T. ve Maliepaard, M. (2014). Out-group trust and conflict understandings: The perspective of Turks and Kurds in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations, 40*, 64-75.
- Çelebi, E., Verkuyten, M. ve Smyrnioti, N. (2016). Support for Kurdish language rights in Turkey: The roles of ethnic group, group identifications, contact, and intergroup perceptions. *Ethnic and Racial Studies, 39*, 1034-1051.
- Çoymak, A. (2009). *Associations of religious identification, secular identification, perceived discrimination, and political trust with ethnic and societal (national) identification*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: ODTU.
- Davies, K., Tropp, L. R., Aron, A., Pettigrew, T. F. ve Wright, S. C. (2011). Cross-group friendships and intergroup attitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review, 15*, 332-351.
- Dixon, J., Durrheim, K. ve Tredoux, C. (2005). Beyond the optimal contact strategy: A reality check for the contact hypothesis. *American Psychologist, 60*, 697-711.
- Esses, V. M., Haddock, G. ve Zanna, M. P. (1993). Values, stereotypes, and emotions as determinants of intergroup attitudes. D. Mackie ve D. L. Hamilton (Ed.), *Affect, Cognition and Stereotyping: Interactive Processes in Group Perception* içinde (137-166). New York, NY: Academic Press.
- Esses, V. M., Dovidio, J. F., Jackson, L. M. ve Armstrong, T. L. (2001). The immigration dilemma: The role of perceived group competition, ethnic prejudice, and national identity. *Journal of Social Issues, 57*, 389-412.
- Feddes, A. R., Noack, P. ve Rutland, A. (2009). Direct and extended friendship effects on minority and majority children's interethnic attitudes: A longitudinal study. *Child Development, 80*, 377-390.
- Florack, A., Piontkowski, U., Rohmann, A., Balzer, T. ve Perzig, S. (2003). Perceived intergroup threat and attitudes of host community members toward immigrant acculturation. *Journal of Social Psychology, 143*, 633-648.
- Gaertner, S. L. ve Dovidio, J. F. (2000). *Reducing intergroup bias: The common ingroup identity model*. Philadelphia: Psychology Press.
- Gaunt, R. (2011). Effects of intergroup conflict and social contact on prejudice: The mediating role of stereotypes and evaluations. *Journal of Applied Social Psychology, 41*, 1340-1355.
- González, K. V., Verkuyten, M., Weesie, J. ve Poppe, E. (2008). Prejudice towards Muslims in the Netherlands: Testing integrated threat theory. *British Journal of Social Psychology, 47*, 667-685.
- Hu, L. ve Bentler, P. M. (1999). Cut-off criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling, 6*, 1-55.
- Karasu, M. ve Göregenli, M. (2016). Ermeni Meselesinde Özneliğin Açığa Çıkarılması: Bir Q Yöntemi Çalışması. *I. Sosyal Psikoloji Kongresi Bildiri Kitabı*. 17-19 Kasım, Ankara (Basıma hazırlanıyor).
- Jackson, J. W. (2002). Intergroup attitudes as a function of different dimensions of group identification and perceived intergroup conflict. *Self and Identity, 1*, 11-33.
- Kaya, A. (2011). Modernism, secularism, democracy and the AKP in Turkey. *South European Society and Politics, 16*, 581-586.
- Kaya, A. (2012). Transnational citizenship: German-Turks and liberalizing citizenship regimes. *Citizenship Studies, 16*, 153-172.
- Konda (2011). *Kürt Meselesinde Algı ve Beklentiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- LeVine, R. A. ve Campbell, D. T. (1972). *Ethnocentrism*. New York, NY: John Wiley.
- Major, B., Quinton, W. J. ve McCoy, S. K. (2002). Antecedents and consequences of attributions to discrimination: Theoretical and empirical advances. *Advances in Experimental Social Psychology, 34*, 251-330.
- Mahönen, T. A., Jasinskaja-Lahti, I. ve Liebkind, K. (2011). The impact of perceived social norms, gender, and intergroup anxiety on the relationship between intergroup contact and ethnic attitudes of adolescents. *Journal of Applied Social Psychology, 41*, 1877-1899.
- Muthén, L. K. ve Muthén, B. O. (1998-2016). *Mplus User's Guide* (7. ed.). Los Angeles, CA: Muthén ve Muthén.
- Özdoğan, G. G., Üstel, F., Karakaşlı, K. ve Kentel, F. (2009). *Türkiye'de Ermeniler: Cemaat, birey, yurttaş*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Page-Gould, E., Mendoza-Denton, R., & Tropp, L. R. (2008). With a little help from my cross-group friend: reducing anxiety in intergroup contexts through cross-group friendship. *Journal of Personality and Social Psychology, 95*, 1080-1094.
- Papazian, H. (2016). Between Gezi Park and Kamp Armen: the intersectional activism of leftist Armenian youths in İstanbul. *Turkish Studies, 1*-21.
- Pettigrew, T. F. (1997). Generalized intergroup contact effects on prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin, 23*, 173-185.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology, 49*, 65-85.
- Pettigrew, T. F. (2008). Future directions for intergroup contact theory and research. *International Journal of Intercultural Relations, 32*, 187-199.
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 90*, 751-783.
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology, 38*, 922-934.

- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R., Wagner, U. ve Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, 271-280.
- PODEM Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları (2016). *1915 ve ötesi: Türkiye’de toplumsal algı*. Rapor http://podem.org.tr/yayinlar/aranaporlar/podem_1915_ve_ote_si_turkiyede_toplumsal_alg_i_digital-pdf/ adresinden Şubat 2017’de ulaşıldı.
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century the 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30, 137-174.
- Riek, B. M., Mania, E. W. ve Gaertner, S. L. (2006). Intergroup threat and outgroup attitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 10, 336-353.
- Rouhana, N. N., ve Fiske, S. T. (1995). Perception of power, threat, and conflict intensity in asymmetric intergroup conflict: Arab and Jewish citizens of Israel. *The Journal of Conflict Resolution*, 39, 49-81.
- Saracoglu, C. (2009). ‘Exclusive recognition’: The new dimensions of the question of ethnicity and nationalism in Turkey. *Ethnic and Racial Studies*, 32, 640-658.
- Scheepers, P., Gijssberts, M. ve Coenders, M. (2002). Ethnic exclusionism in European countries: Public opposition to civil rights for legal migrants as a response to perceived ethnic threat. *European Sociological Review*, 18, 17-34.
- Schmid, K., Hewstone, M., Tausch, N., Cairns, E. ve Hughes, J. (2009). Antecedents and consequences of social identity complexity: Intergroup contact, distinctiveness threat, and outgroup attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35, 1085-1098.
- Schmitt, M. T. ve Branscombe, N. R. (2002). The meaning and consequences of perceived discrimination in disadvantaged and privileged social groups. W. Stroebe ve M. Hewstone (Ed.), *European Review of Social Psychology* içinde (167-199). Chichester, England: Wiley.
- Schmitt, T. M., Postmes, T., Branscombe, R. N. ve Garcia, A. (2014). The consequences of perceived discrimination for psychological well-being: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 140, 921-948.
- Schluter, E. ve Scheepers, P. (2010). The relationship between outgroup size and anti-outgroup attitudes: A theoretical synthesis and empirical test of group threat and intergroup contact theory. *Social Science Research*, 39, 285-295.
- Schuman, H. ve Scott, J. (1989). Generations and collective memories. *American Sociological Review*, 54, 513-536.
- Seta/Pollmark. (2009). Public perception of the Kurdish question in Turkey. <http://www.setadc.org/reports/281-research-report-qpublicperception-of-the-kurdish-question-in-turkey-by-seta-a-pollmark> linkinden erişilmiştir.
- Stephan, W. G., Diaz-Loving, R. ve Duran, A. (2000). Integrated threat theory and intercultural attitudes: Mexico and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31, 240-249.
- Stephan, W. G. ve Stephan, C. W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of Social Issues*, 41, 157-175.
- Struch, N. ve Schwartz, S. H. (1989). Intergroup aggression: Its predictors and distinctness from in-group bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 364-373.
- Swart, H., Hewstone, M., Christ, O. ve Voci, A. (2011). Affective mediators of intergroup contact: A three-wave longitudinal study in South Africa. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101, 1221-1238.
- Tajfel, H. ve Turner, J.C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W.G.Austin ve S. Worchel (Ed.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* içinde (33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Turner, R. N., Hewstone, M. ve Voci, A. (2007). Reducing explicit and implicit outgroup prejudice via direct and extended contact: The mediating role of self-disclosure and intergroup anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 369-388.
- TESEV, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (2011). Türkiye Ermenilerini duymak: Sorunlar, talepler ve çözüm önerileri. Rapor http://tese.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Turkiye_Ermenilerini_Duymak_Sorunlar_Talepler_Ve_Cozum_Onerileri.pdf adresinden Şubat 2017’de ulaşıldı.
- Verkuyten, M. (2005). Ethnic group identification and group evaluation among minority and majority groups: testing the multiculturalism hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 121-138.
- Verkuyten, M. (2009). Support for multiculturalism and minority rights: The role of national identification and outgroup threat. *Social Justice Research*, 22, 31-52.
- Verkuyten, M. ve Martinovic, B. (2006). Understanding multicultural attitudes: The role of group status, identification, friendships, and justifying ideologies. *International Journal of Intercultural Relations*, 30, 1-18.
- Verkuyten, M., Thijs, J. ve Bekhuis, H. (2010). Intergroup contact and ingroup reappraisal: Examining the deprovincialization thesis. *Social Psychology Quarterly*, 73, 398-416.
- Voci, A. ve Hewstone, M. (2003). Intergroup contact and prejudice toward immigrants in Italy: The mediational role of anxiety and the moderational role of group salience. *Group Processes & Intergroup Relations*, 6, 37-54.
- Yumul, A. (1998). *Ermeniler: Millet-i sadıka mı, beşinci kol mü, geçmişin yadigarları mı? Tarih eğitimi ve tarihte öteki sorunu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yürek, N. (2014). *Karşılaşmalar ve algılar: Lüleburgaz’da yaşayan yerli nüfus ve Kürt nüfusa yönelik betimleyici bir çalışma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ward, C. ve Masgoret, A. (2006). An integrative model of attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 30, 671-682.
- Williams, D. R., Yu, Y., Jackson, J. S. ve Anderson, N. B. (1997). Racial differences in physical and mental health, socio-economic status, stress and discrimination. *Journal of Health Psychology*, 2, 335-351.

Ek 1. Kürtlere ve Ermenilere yönelik uyum modelleri faktör yüklemeleri (standartlaştırılmamış katsayılar ve standart hata) ve hata payları (sol tarafta Kürtler, sağ tarafta Ermeniler için değerler belirtilmiştir)

Summary

Effects of Intergroup Contact and Conflict on Attitudes and Multiculturalism: The Mediating Role of Intergroup Threat and Anxiety

Sabahat ıgdem Bağcı

Işık University

Elif Çelebi

İstanbul şehir University

Negative attitudes towards minority groups are still prevalent in many intergroup settings, affecting negatively minorities' physical and psychological well-being (Major et al., 2002). Two important minority groups in Turkey are likely to be exposed to such negative treatment: the Kurds and the Armenians (Bikmen & Sunar, 2013). The current study aims to compare majority Turkish participants' attitudes towards Kurdish and Armenian minority groups in terms of the extent of intergroup contact and perceived conflict, outgroup attitudes and support for multiculturalism. We further intend to understand the processes whereby intergroup contact and conflict predict Turkish participants' outgroup attitudes towards Kurdish and Armenian minority group members and their support for multiculturalism vis-à-vis these outgroup members, by testing two social psychological mechanisms as mediators – perceived intergroup threat and intergroup anxiety.

Kurdish and Armenian Minorities in Turkey

Both Kurdish and Armenian minority groups in Turkey are among the most stigmatized outgroups in society (Bikmen & Sunar, 2013). Although both groups are similarly exposed to negative treatment (Alacahan & Duman, 2013), compared to the Armenian group, the Kurdish group is often evaluated as the "ingroup", since they share the same religious identity with the Turkish people (Baysu et al., 2016). On the other hand, the official "minority" status has only been assigned to non-Muslim groups such as Armenians and Rhums (Bikmen & Sunar, 2013). Although they do not form an officially-recognized minority group, Kurdish people can be seen as a minority group, since they hold distinct identities from Turkish people (Kaya, 2011).

Over the years, the Turkish-Kurdish conflict has become a critical socio-political issue in Turkey. Recent research has shown that both Turkish and Kurdish people

le hold negative attitudes towards each other (Bilali et al., 2014) and trust between two groups has been found to be quite low (Seta/Pollmark, 2009). Moreover, with increasing violent attacks from PKK and anti-Kurdish discourses in various outlets of social media, the Turkish-Kurdish relationship has reached a different level in Turkey (Bora, 2006). Armenians, on the other hand, constitute a much smaller part of the population (%1-2) compared to the Kurdish group (%18) (KONDA, 2011). Negative treatment against Armenians is also prevalent; Armenians are usually seen as "outsiders" and "untrustable" in the society (PODEM, 2016).

Comparing the two groups, studies show that Kurds are usually exposed to more repressive governmental policies. For instance, education in mother tongue was not allowed for Kurds until very recently, whereas Armenian schools were allowed. Status-based differences between the two groups can also be observed (Bikmen & Sunar, 2013). While the Kurdish group is associated with "ignorance", Armenians are perceived to be "skilled and educated". Since the last decade, Kurdish people have been more likely to be associated with "conflict" compared to Armenians in the eyes of Turkish majority group (Arsan, 2013). Similarly, Kurdish people have been found to report higher levels of discrimination compared to other minority groups (Alacahan & Duman, 2013). Moreover, based on the differences in the size of their populations, we expect that Turks will report different levels of intergroup contact and conflict for both groups.

H1a: Contact and conflict with the Kurdish group would be higher compared to the Armenian group.

H1b: Perceived intergroup threat and anxiety with the Kurdish group would be higher compared to the Armenian group.

H1c: Positive attitudes towards the Kurdish group and support for multiculturalism in relation to the Kurdish group would be lower compared to the Armenian group.

Address for Correspondence: Asst. Prof. Sabahat ıgdem Bağcı, Department of Psychology, Işık University, niversite Sokak, 34980, Sile/Istanbul

E-mail: cigdem.bagci@isikun.edu.tr

Intergroup Contact and Conflict in Relation to Attitudes and Support for Multiculturalism

Intergroup contact theory (Allport, 1954; Pettigrew, 1998) suggested that positive contact with outgroup members improves positive outgroup attitudes and reduces prejudice. Further empirical studies have consistently shown that positive contact, especially if it includes friendship potential, can promote intergroup relationships (Pettigrew & Tropp, 2006). Similarly, research has shown that intergroup contact is positively associated with support for multiculturalism. Verkuyten et al. (2010) demonstrated that as contact with minorities increases, majorities tend to learn about other cultures and thereby support multiculturalism to a greater extent. Among the few studies conducted in the Turkish setting, Çelebi et al. (2016) also demonstrated that friendships with the Kurdish were directly associated with support for multiculturalism.

H2a: Intergroup contact with both Kurdish and Armenian groups would be positively associated with outgroup attitudes and support for multiculturalism.

Other research has shown that contact may not unconditionally lead to improved outgroup attitudes (Dixon et al., 2005). Previous research has suggested that intergroup competition over scarce resources is likely to result in intergroup hostility (Realistic Conflict Theory, LeVine & Campbell, 1972) and perceived conflict between group members leads to negative intergroup relationships (Bar-Tal & Teichman, 2005). Similarly, perceived conflict between groups can result in higher ethnic exclusionism and lower support for minority rights (Scheepers et al., 2002). Research in Turkey similarly indicated that higher levels of perceived conflict lead to more negative attitudes and support for multiculturalism (Bilali et al., 2014).

H2b: Perceived intergroup threat would lead to more negative outgroup attitudes and lower support for multiculturalism in relation to both groups.

Intergroup Threat and Anxiety

One of the variables we suggested as a mediator in this study is intergroup threat. Threat has been found to be negatively related to attitudes (Putnam, 2007). According to Group Threat Theory (Blalock, 1967), when there is an increasing number of outgroup members, ingroup members feel threatened and display negative attitudes towards this outgroup. Other studies have shown that intergroup contact reduces the perception of threat which in turn promotes positive attitudes and support for multiculturalism (Schlueter & Scheepers, 2010).

H3a: Perceived intergroup threat would mediate the associations between conflict and contact and outgroup attitudes and support for multiculturalism.

Intergroup anxiety was tested as a second mediator. According to the Integrated Threat Theory (Stephan et al., 2000), intergroup anxiety is a form of threat. While symbolic and realistic threats are group-level threat variables, intergroup anxiety is an individual-level threat variable. Research in the relevant literature has demonstrated that whereas perceived conflict increases intergroup anxiety, intergroup contact decreases anxiety which in turn promotes intergroup relationships (Voci & Hewstone, 2003).

H3b: Perceived intergroup anxiety would mediate the associations between conflict and contact and outgroup attitudes and support for multiculturalism.

Method

Participants and Procedure

We recruited a total of 356 students for the study (222 F, 133 M, 1 unknown, $M_{age} = 20.81$, $SD = 2.91$). Data were collected from five different universities in Istanbul. Questionnaires were completed during lectures and were translated to Turkish. Participants were told about ethical procedures involved in the study.

Materials

Demographic questions included ethnic group (KONDA, 2011), gender, and subjective SES (ratings from 1 = *very low* to 7 = *very high*).

Unless otherwise stated, all scales were based on a response scale ranging from 1 to 5. *Intergroup contact* was measured by two items assessing the number of people participants knew from outgroups and the number of cross-group friends (Pettigrew, 1997, $r = .63$ for contact with Kurdish and $.68$ for contact with Armenians). *Perceived intergroup conflict* was measured by one item asking participants how much conflict they think there are between Turkish/Kurdish and Turkish/Armenian groups (Bağcı & Çelebi, 2016). *Intergroup threat* was measured by a 6-item threat scale including both symbolic and realistic threat items (Florack et al., 2003, $\alpha = .86$ and $.91$, respectively). *Intergroup anxiety* was assessed by a 3-item scale adapted from Stephan and Stephan (1985). Reliabilities were $\alpha = .95$ and $.93$, respectively. *Support for multiculturalism* was measured by 5 items (Verkuyten, 2005) assessing how positively participants evaluated multiculturalism in relation to Kurdish/Armenians ($\alpha = .82$ and $.78$, respectively). Outgroup attitudes were assessed by a 3-item scale adapted from Feddes et al. (2009) ($\alpha = .86$ and $.93$, respectively).

Results

First, we conducted a series of paired samples *t*-tests. Intergroup contact and conflict was higher with Kurdish people ($M_{\text{contact}} = 3.61$, $SD = 1.28$ and $M_{\text{conflict}} = 3.88$, $SD = 1.11$) than Armenian people ($M_{\text{contact}} = 1.65$, $SD = .93$ and $M_{\text{conflict}} = 3.26$, $SD = 1.22$), in line with H1a, $t(343) = 28.71$ and $t(345) = 8.95$, respectively, both $p < .001$. Contrary to H1b, intergroup threat and anxiety were not significantly different across groups, $t(338) = -.48$ and $t(337) = .35$, respectively, both $p > .05$. Contrary to our initial hypothesis (H1c), we found no difference regarding attitudes, $t(338) = 1.26$, $p > .05$, but we observed that multiculturalism in relation to Kurdish people ($M = 3.53$, $SD = .91$) was higher than multiculturalism in relation to Armenians ($M = 3.35$, $SD = .94$), $t(343) = 4.56$.

Next, Structural Equation Modelling was applied (Muthén ve Muthén, 1998-2016). We controlled for SES, gender, and age. All main variables were considered as latent variables, except intergroup conflict which was measured with one item. Hu and Bentler (1999)'s fit indices were used. Model fits for measurement models showed that for both models measurement was adequate, Model fit for the Kurds: $\chi^2(142) = 262.46$, $p < .05$, CFI = .97, RMSEA = .05, SRMR = .04; Model fit for the Armenians: $\chi^2(142) = 343.99$, $p < .05$, CFI = .95, RMSEA = .07, SRMR = .05.

The model for Kurds. Model 1a tested a fully mediated model with no correlation between mediators. This model has an acceptable fit. In Model 1b, we added a correlation path between mediators and this model had a better fit, shown by a significant chi-square test, $\Delta\chi^2(1) = 38.44$, $p < .001$. Comparing this model to a partially mediated model in which paths for direct effects of the independent variables on the dependent variables were added (Model 1c), we found that this new model had a better fit, $\chi^2(208) = 333.33$, $p < .05$, CFI = .97, RMSEA = .04, SRMR = .04. This was confirmed by a significant chi-square test, $\Delta\chi^2(4) = 26.07$, $p < .001$.

Based on this final model (Table 1), intergroup contact had a significant negative association with threat and anxiety. Intergroup conflict had also a significant, but positive association with both mediators. Accordingly, as suggested in H2a and H2b, contact and conflict were directly associated with both mediators. However, the association between conflict and support for multiculturalism was not significant. Both mediators were also related to outcome variables, yet in Model 1c, the effect of anxiety on attitudes becomes non-significant after the addition of a path between mediators. Anxiety had a negative effect on support for multiculturalism. Likewise, threat had a negative and significant effect on both outcomes.

Considering the indirect effects of both mediators, H3a was fully, H3b was partially confirmed. The effect of contact on attitudes through anxiety was not significant ($\beta = .02$, $p = .12$), whereas the same effect was significant through threat ($\beta = .14$, $p < .001$). Both mediators significantly mediated the effects of contact on multiculturalism ($\beta = .05$ and $\beta = .19$, respectively, both $p < .01$). On the other hand, the effect of conflict on attitudes was mediated via threat ($\beta = -.10$, $p < .001$), but not via anxiety ($\beta = -.02$, $p = .13$). The effect of conflict on multiculturalism was mediated via both mediators ($\beta = -.04$ and $\beta = -.14$, respectively, both $p < .01$).

The model for Armenians. The first fully-mediated model (Model 2a) did not have an acceptable model fit. With the addition of a correlator path between mediators, Model 2b had a significantly better model fit, $\Delta\chi^2(1) = 32.86$, $p < .001$. Model 2c included a partially mediated model which had a better fit compared to Model 2b, $\chi^2(208) = 386.23$, $p < .05$, CFI = .95, RMSEA = .05, SRMR = .05, $\Delta\chi^2(4) = 15.87$, $p < .001$.

According to Model 2c (see Table 1), the association between contact and threat was non-significant, whereas contact-anxiety association was negative and significant. Similarly, conflict was not related to threat, but significantly and positively related to anxiety. Partially confirming H2a and H2b, direct effects of contact on multiculturalism was not significant, whereas this effect was significant on attitudes. Direct effects of conflict were significant on attitudes, but not on multiculturalism. Both mediators were significantly and negatively associated with both outcomes. Threat significantly, anxiety marginally significantly, mediated the association between contact and attitudes. Both mediators failed to mediate the association between conflict and attitudes. Anxiety, but not threat, mediated the effect of contact and conflict on multiculturalism. Therefore, we failed to confirm H3a, but we confirmed H3b showing the mediating role of anxiety.

Discussion

The current study examined whether the effects of intergroup contact and the perception of conflict on outgroup attitudes and support for multiculturalism would be mediated by intergroup threat and anxiety in the context of interethnic relationships in Turkey. In line with H1a, we found that our self-identified Turkish participants had more contact and perceived more conflict with Kurds than with Armenians. In line with this finding, Bikmen and Sunar's (2013) study demonstrated that intergroup contact levels were higher with Kurds than with Armenians. Previous research indicating that intergroup contact increases with the size of the outgroup

Table 1. Models for Kurds and Armenians (standardized coefficients and standart errors)

	<i>Model for Kurds</i>		<i>Model for Armenians</i>	
	Beta	SE	Beta	SE
Contact – Anxiety	-.26***	.06	-.18**	.06
Contact – Threat	-.28***	.07	-.05	.07
Conflict - Anxiety	.24***	.05	.13*	.06
Conflict - Threat	.23***	.05	.04	.06
Contact - Attitudes	.18**	.06	.11*	.06
Contact - Multiculturalism	.16**	.05	.04	.05
Conflict - Attitudes	-.20***	.05	-.17**	.05
Conflict - Multiculturalism	-.04	.04	-.06	.04
Anxiety - Attitudes	-.09	.06	-.12*	.06
Anxiety - Multiculturalism	-.20***	.05	-.14**	.05
Threat - Attitudes	-.50***	.06	-.56***	.05
Threat - Multiculturalism	-.66***	.05	-.78***	.04

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

(Schlueter & Scheepers, 2010) further confirms this finding. In terms of the conflict, recent tension between Turkish-Kurdish groups and the negative evaluation of the Kurdish people in media (Bora, 2006) may explain the relatively higher perceptions of conflict between Turks and Kurds. Contrary to H1b, we found no differences across threat and anxiety variables. This means that although conflict was perceived to be higher with Kurds, threat and anxiety were equally high regarding both groups. One reason may be the continuing disagreement over Armenian genocide. It is possible that threat and anxiety from the past continue to exist in the society. Collective memory studies showing how past negative intergroup experiences are transferred to new generations (Schuman & Scott, 1989) may explain why participants perceived threat and anxiety regarding Armenians. Similarly, we found outgroup attitudes to be similar across both groups (contrary to H1c).

Interestingly, contrary to H1c, we observed that participants supported multiculturalism more in relation

to Kurds than in relation to the Armenians. One suggestion may be that participants viewed the Turkish-Kurdish relationship as more problematic specifically in terms of lack of minority rights and thus supported multiculturalism when it was about Kurdish people, since they believed this would solve the issue. On the other hand, one can also posit that Turks and Kurds are unified under the “Muslim” society (Baysu et al., 2016) and thereby Turks may support multiculturalism more for this minority group.

Confirming H2a, intergroup contact with Kurds was positively related to attitudes and support for multiculturalism, which is in line with the previous research on Intergroup Contact Theory (Pettigrew, 1998). Intergroup contact with Armenians was also related to positive attitudes, but not to multiculturalism. This difference may be due to the quality of contact rather than quantity, which has been found to be an important determinant in the effectiveness of contact on attitudes (Davies et al., 2011). Contact quantity *per se* may not be suffi-

cient to promote support for multiculturalism. Moreover, identifying under a common religious ingroup may have promoted the quality of contact with Kurds compared to Armenians and in turn resulted in more support towards multiculturalism. Partially confirming H2b, we found that perceived conflict was negatively related to attitudes, but not to support for multiculturalism. Considering correlational results, we observed that conflict was also negatively related to support for multiculturalism. The lack of a significant association may be due to the presence of various and related independent and mediator variables in the model.

In line with H3a, we found threat to mediate the effects of both contact and conflict on both outcome variables in the model regarding Kurds. As contact increased and conflict decreased, the perception of threat decreased and in turn positive attitudes and support for multiculturalism increased. This finding is in line with previous research (Schlueter & Scheepers, 2010). For the model regarding Armenians, this hypothesis was not confirmed; threat was not a significant mediator. This could suggest the importance of threat specifically in relation to the Kurdish group due to the increased tension between Turks and Kurds in recent years.

Partially confirming H3b, anxiety mediated the association between contact and support for multiculturalism, but not the association between contact and atti-

tudes in the model regarding Kurds. This is contrary to previous research which has shown intergroup anxiety to mediate the effect of contact on attitudes (Turner et al., 2007). One reason may be the role of threat in the model. Accordingly—rather than anxiety which is a personal-level threat variable—a group-level threat variable seemed to explain better the effects of contact on attitudes. Similarly, the conflict-multiculturalism relationship was mediated by threat rather than anxiety. The model results regarding Armenians showed that anxiety mediated only the effect of contact on attitudes. No other indirect effects via anxiety were significant.

In summary, perceived intergroup threat seemed to be an important mechanism predicting strongly both outcomes in relation to both minority groups. However, comparing the models across groups, our model has a better fit for Kurds compared to Armenians. The reason for this may be that this minority group is not as salient as the Kurdish group in terms of the size of the population and thus the intergroup boundaries are also less visible. Overall, the current study contributes to the intergroup relationships literature by showing the importance of two intergroup mechanisms in attitudes; future studies may incorporate other social psychological mechanisms that explain the effect of contact and conflict on attitudes and support for multiculturalism.